

Kapya atu ba Pol hato hi Lom Abô môn

Pol hamô Kolin mena Senkliã la ma hato kapya êntêk hadên avômalô êvhaviñ takatu ba êmô Lom. Yani da min bôk hi Lom ami. Lôk aposel la min hamô haviñ thêlô ek êndôn i ami. Thêlô bên anôn ma nê lon buyan, ma doho intu nê Israel. Pol anên auk nena tem ni Lom ek ênjê thêlô, ma donjom môn ma enja avômalô Kolin lo Masedonia iniñ da takatu ba êv ek nê avômalô êvhaviñ anên Jelusalem takatu ba bôm bên hapôm i ba ewa malaiñ sa am. Ba intu hato ek injik thô nena tem ni ek ênjê thêlô vêm ma ni Spen ek enañ Wapômbên anên Abô Mavi êndên i. Thêlô ma nê daluk ba min bôk elanô abô dokte hathak Yisu ami.

Ma hato kapya êntêk ek hanan bên halêm yaiñ hathak Wapômbên anên lonôndê atu ba hadum ba avômalô ibitak thêthôn hathak iniñ êvhaviñ. Ma hadum ek enañ bên nena aisê ba avômalô Israel bên anôn êvôlin dômin hadên Yisu. Hato nena emben yam ka tem avômalô Israel bên anôn nedañô Yisu anên abô ba nesopa.

Hato kapya êntêk hadên 57 AD la.

Pol hato anên lamavi hadên avômalô Lom

¹*Ya Pol, Yisu Kilisi anên anyô ku, yahato kapya êntêk. Wapômbên bôk halam ya ek yambitak

* **1:1:** Ap 9:15

apospel ma hatak ya ek yanan anêṇ Abô Mavi êṇ bêṇ.

²* Abô Mavi êṇ ma bôk habutiṇ ek nêṁ ba anêṇ plopet bôk enaṇ bêṇ hêk kapya mathenṇ atu.

³ Abô Mavi êṇ ma hanaṇ hathak anêṇ Nakaduṇ atu ba halêṁ pik hatôm anyô ba habitak anêṇ Kiṇ Devit anêṇ thalalenṇ.

⁴ Wapômbêṇ hik yani liṇ hêk ṇama ba hathak Lovak Mathenṇ hik yani thô nena Wapômbêṇ Nakaduṇ Lôklokwanṇ. Yani ma Yisu Kilisi, alalôaniṇ Anyô Bêṇ.

⁵* Hathak yani, Wapômbêṇ habi anêṇ wapôm sam hadêṇ yêlô ba hadum yêlô abitak anêṇ aposel ek nandom avômalô loṇ buyaṇ lôkthô ek nêṇêṁimbiṇ ba nesopa yani ek nêṇêṁ athêṇ bêṇ êṇdêṇ yani.

⁶ Ma halam môlô aêṇ iyom ek numbitak Yisu Kilisi anêṇ imbiṇ.

⁷* Yahato kapya êntêk hadêṇ môlô takatu ba Wapômbêṇ lahaviṇ anêṇ Lom. Yani halam môlô ek numbitak anêṇ avômalô mathenṇ. Alalôaniṇ Kamik Wapômbêṇ lôk Anyô Bêṇ Yisu Kilisi iniṇ wapôm lôk labali êṁô imbiṇ môlô.

Pol lahaviṇ êṇjê avômalô Lom

⁸ Abô takatu ba yahadum ek yanan êṁôṇ ma avômalô pik bêṇ êntêk lôkthô enaṇ hathak unim ôêvhaviṇ. Ba intu yalenṇhabi môlô ba yahêṁ yalenṇmavi hadêṇ yenaṇ Wapômbêṇ hathak Yisu Kilisi anêṇ athêṇ.

* **1:2:** Lom 16:25-26

* **1:5:** Ap 26:16-18; Gal 2:7-9

* **1:7:** Nam 6:25-26

⁹ Yahathak yahadum Wapômbêñ anêñ ku lôk yakapôlôn lôkthô ba intu yahanan Abô Mavi hathak Nakadun bêñ. Ma yanida hayala nena yahathak yahaten mek veleleve ek môlô

¹⁰ *ma min yalenpaliñ ami. Bôk yahaten mek bôbô ba yahanan hik anêñ lahavin liñ hatôm êpôm lonjôndê te ek yasôk yangê môlô mena mi e?

¹¹ Yahêk lêlê ek yangê môlô ek yanêm môlô Lovak Mathen anêñ mek mavi doho ek embatho môlônim ôêvhavin lonj.

¹² Ek batu môlônim ôêvhavin embatho yenan lonj ma yenan embatho môlônim lonj.

¹³ *Aiyan thêlô, noyala katô nena wak bêñ anôn yalenhabi yasôk yangê môlô, ma donjom nôlomaloma habitak ba havasin ya. Yahadum ku lomalom havin avômalô lonj buyan ba yahayê ku takên anêñ anôn habitak. Ba intu yalenhavin yasôk ek yandum ku imbin môlô ek anêñ anôn imbitak aên iyom.

¹⁴ Wapômbêñ hêv ku hadên ya ek yanan anêñ Abô Mavi êndên avômalô sapên, avômalô ngwêk lôk avômalô alonan, ma nê lôkauk lôk nê thônôthôn. Ba intu min hatôm yatak ku êñ ami.

¹⁵ Aên ba yahapôvin ya ek yanan Wapômbêñ anêñ Abô Mavi êndên môlô avômalô Lom imbin.

Abô Mavi ma Wapômbêñ anêñ lôklokwan

¹⁶ *Abô Mavi ma Wapômbêñ anêñ lôklokwan ek nêl avômalô sapên atu ba êvhavin bulubin. Ba intu ya min mama ek yanan abô êñ bêñ ami. Môñ ma

* **1:10:** Ap 19:21; Lom 15:23 * **1:13:** Ap 19:21 * **1:16:** Mak 8:38; Ap 13:46; 1Ko 1:18-24

hêv avômalô Isael bulubiñ vêm ma avômalô loñ buyañ.

¹⁷ *Abô Mavi êñ intu hik Wapômbên anên loñôndê atu ba endam avômalô nena thêthôn thô. Loñôndê êñ ma êvhaviñ iyom, ma miñ loñôndê yañ hêk ek nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbên ma ami. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba êvhaviñ Wapômbên, ma tem endam i nena avômalô thêthôn ek nêmo lôkmala.” *Habakuk 2:4*

Avômalô sapên évôliñ dômiñ hadên Wapômbên

¹⁸ Wapômbên len lêk hik anên lamanin thô hadên avômalô lôkthô atu ba évôliñ dômiñ hadên yani ba idum kambom lomaloma. Iniñ kambom takên intu haluviñ abô avanôn.

¹⁹ *Bôk Wapômbên hik auk anôn hathak yanida thô hadên avômalô sapên ba intu bôk eyala yôv hêk kapôlôn.

²⁰ *Anyôla miñ hatôm ênjê Wapômbên esak ma ami. Ma donjom yani hapesañ pik lo len ma hathak nôk takên, thêlô hatôm neyala nena yani ma yañda ek malê nena yani ma Wapômbên. Ma anên lôklokwañ bôk hamô bô ba tem êmô êtôm wak nômbên intu sapên. Aên ba avômalô lôkthô bôk eyala yôv, ba miñ hatôm nesavuthin ba nenan nena êthôn Wapômbên ami.

²¹ *Avanôn, thêlô bôk eyala Wapômbên ma donjom miñ êbô anên athên lôk év leninmavi hadên yani ami. Mi, iniñ auk hi mayaliv ba êtôm nê molo

* **1:17:** Lom 3:21-22 * **1:19:** Ap 14:15-17; 17:24-28 * **1:20:** Jop 12:7-9; Sng 19:1 * **1:21:** Ep 4:17-18

ba intu momanjinin havalon inin auk molo ên lon denan.

²² *Thêlô eson nena thêlô ma nê lôkauk bên ma donjom mi, thêlô lôkthô ibitak nê molo.

²³ *Ba intu min êv yen hadên Wapômbên lôkmanjin atu ida hamô aên ami. Mi, êv yen hadên dahô takatu ba epesan hatôm nê pik takatu ba êmô vauna lôk menak ma alim lôk umya.

²⁴ Aên ba Wapômbên hatak thêlô ek nindum sek lônngôlôn lomaloma hatôm inin thethanak habi alak ba intu thêlô êv mama hadên thêlôda lenvinakupik.

²⁵ Thêlô êdô neja auk anôn esak Wapômbên ba ethavuthin hathak abôyan. Ma êv yen hadên nôk takatu ba Wapômbên hapesan ba idum inin ku, ma nômkama lôkthô anên alan atu ba hapesan ma mi. Wapômbên ên intu nambô wak nômbên intu sapên. Avanôn.

²⁶ Aên ba Wapômbên hatak thêlô ek nesopa inin thethanak mama takên. Ba intu inin avi êdô auk mavi atu nêjêk imbin anyô ma êwê hathak auk lokban.

²⁷ *Ma anyô aên iyom êdô auk mavi nêjêk imbin avi ba inin thethanak halin i ek nêndên i. Ba intu idum nôk mama bên hathak anyô yan ba ewa kambom ên anên vuli viyan hathak thêlôda lenvinakupik.

²⁸ Thêlô êdô neyala Wapômbên ba intu hatak i ek nesopa inin auk ôvathek takên ek nindum nôk takatu ba min mavi ami.

* 1:22: Jer 10:14; 1Ko 1:20

* 1:23: Lo 4:15-19; Sng 106:20

* 1:27: Wkp 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

²⁹ Thêlô kapôlônîj putup hathak kambom lo-maloma lôk lokban ma palonj lôk leñîndanj. Ma malenjkilik lôk nijik anyô vônô ma nijik vovak ma abôyanj lôk ewa auk kambom hathak anyô vi. Ma etatale avômalô

³⁰ lôk enanj abôma hathak anyô yanj. Ma êpôlik ek Wapômbênj, ma epek hathak avômalô vi, ma leñînhabi nena thêlôda iyom intu mavi. Ma ethak ebam thêlôda, ma êbôlêm kambom lukmuk loma-loma ek nindum, ma minj êwê taluvi lo lami inîj abô vibîj ami.

³¹ Thêlô ma nê auk mi, lôk minj esopa inîj abô ami, ma leñînhavîj mi, lôk minj ethak êv kapôlônîj ami.

³² Thêlô eyala abô thêthônj takatu ba Wapômbênj bôk hananj nena nê takatu ba idum nôm takênj tem nêpôm nâma. Ma donjom idum havôhi thêthô lôk leñînmavi ek vi atu ba idum nôm takênj havîj.

2

Wapômbênj anêj hadum abô ma thêthônj

¹ *Môlô doho lêk lemimhabi nena, “Avanônj binj, avômalô takênj ma nê kambom.” Ma donjom yahananj nena môlô ma nê kambom aênj iyom ba intu môlô bônônj. Otatale thêlô ma hatôm otatale amda ek malê nena môlô udum hatôm atu ba thêlô idum.

² Wapômbênj halanjô abô, êj ma hêv malainj hadênj avômalô takatu ba idum kambom. Ma alalô ayala nena yani hayala nômkama sapênj ba intu anêj hadum abô ma thêthônj iyom.

³ Ma tem endanjô inîj abô ba nê malainj êndênj i esak inîj kambom. Ma môlô udum kambom aênj

* **2:1:** Mat 7:1-2; Jon 8:7

iyom ba oson nena tem min endanô môle nim abô ba nê m malaij êndên môle imbiñ ami e? Mi.

⁴ *Wapômbên hadum mavi anên hathak alalô ba intu hamô malinjaô ba min hên kambom anên vuli viyan kethên ami. Hoson nena êñ ma nôm oyan e? Min hoyala nena Wapômbên hadum mavi êñ ek hên thalek hêk ek môle node kapôlômim liliñ ba nosopa yani ami e?

⁵ Ma donjom môle nim auk ma thekthek kambom ba min ole kapôlômim liliñ ami. Aên ba môle usup Wapômbên anên lamanin hathak amda ba tem êpôm môle êndên anên waklavôn endanô abô. Wak êñ ma anên lamanin atu ba thêthôn tem êlêm yaiñ.

⁶ *Ma tem nê anyô tomtom iniñ vuli êtôm nôm takatu ba bôk idum.

⁷ Nê takatu ba idum mavi havôhi thêthô ek neja lôkmanjin lôk athên bên ma lôkmala atu ba anên dan mi ma Wapômbên tem nê lôkmala atu ba nê m êtôm wak nômbên intu sapên êndên i.

⁸ *Ma donjom nê takatu ba idum palon lôk êpôlik hathak abô avanôn ma idum kambom thêthô ma tem nêpôm Wapômbên anên lamanin lôk vovan.

⁹ Avanôn bin, avômalô lôkthô atu ba idum kambom thêthô ma Wapômbên tem nê m malaiñ lôk vovan êndên i, avômalô Israel êmôn ma avômalô lon buyan nembên yam.

¹⁰ Ma donjom avômalô lôkthô atu ba idum mavi ma tem neja lôkmanjin lôk athên bên ma kapôlônin ênjêk yaô, avômalô Israel êmôn ma avômalô lon buyan nembên yam.

* **2:4:** Ep 1:7; 2Pi 3:15 * **2:6:** Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 16:27;

2Ko 5:10 * **2:8:** 2Te 1:8

¹¹ Ek malê nena Wapômbên hadum kobom donjom hadên avômalô lôkthô, avômalô Israel lôk avômalô lon buyan haviñ.

¹² Avômalô lon buyan idum kambom ma tem Wapômbên indum abô ba nê m vovan êndên i. Thêlô miñ eyala Mose anên balabun ami ba intu Wapômbên tem miñ enja balabun êñ ba indum abô ek i ami. Aên iyom ma avômalô Israel idum kambom ma tem Wapômbên indum abô ba nê m vovan êndên i. Thêlô eyala Mose anên balabun ba intu tem Wapômbên enja balabun êñ ba indum abô ek i.

¹³ Ek malê nena nê takatu ba elanô abô balabun ma miñ êwê vibin ami ma Wapômbên miñ halam i nena nê thêthôn ami. Mi, nê takatu ba êwê vibin iyom, intu Wapômbên halam i nena nê thêthôn.

¹⁴* Avômalô lon buyan miñ eyala Mose anên abô balabun ami, ma donjom doho esopa abô balabun êñ vi hathak ida inin leninhabi. Ba intu hik thô nena eyala malê atu ba mavi lo kambom.

¹⁵ Aên ba inin kobom hik thô nena eyala Wapômbên anên balabun hêk kapôlônin. Ma wak doho ma inin auk hanañ thêlôda bên, ma wak doho ma inin auk hanañ nena thêlô idum mavi.

¹⁶ Nôm takên tem imbitak êndên waklavôn atu ba Wapômbên hatak ek Yisu Kilisi endanô abô. Ma tem indum abô esak avômalô inin auk lon kapô. Abô Mavi atu ba yahanan intu hanañ aên.

Avômalô Israel lôk abô balabun

¹⁷ Mólô vi olam am nena Israel. Mólô lemimhabi nena owa Mose anên abô balabun ba intu

* 2:14: Ap 10:35

Wapômbên tem enja mólô thô. Lôk obam am nena, “Yêlô ma Wapômbên anên avômalô.”

¹⁸ Ma Wapômbên anên abô bôk hadên mólô ba intu oyala malêla takatu ba Wapômbên lahaviñ ma malêla takatu ba mavi anên.

¹⁹⁻²⁰ *Ma mólô lemimhabi nena abô balabuñ ma mólô unim ba oyala auk lôk abô avanên sapên. Ba intu lemimhabi nena hatôm nondom nê malenñ pusip lôk nônêm deda êndên avômalô takatu ba êmô momañiniñ lôk ungwik auk thô ek avômalô auk thônôthôn lôk auk pulusik e?

²¹ *Avanên, ôdên avômalô vi, ma aisê ka min ôdên amda ami? Ma onañ nena avômalô min neja vani ami. Ma mólôda?

²² Ma onañ nena min nindum sek imbiñ anyô yan yanavi ami, ma mólôda udum mena mi e? Ma ôdô ngôk, ma donjom owa iniñ nômkama vani hayô iniñ malak mathen e?

²³ Ma obam am hathak abô balabuñ ma donjom ômô lu êñ ma hatôm otauviñ Wapômbên anên athên.

²⁴ Hatôm bôk eto nena,
 “Mólô Isael udum kambom ba intu avômalô lon buyañ enañ abôma hathak Wapômbên anên athên.” *Aisaia 52:5*

²⁵ Mólô osopa balabuñ, êñ ma tabô nengothe anyô iniñ kupik ma nôm mavi. Ma donjom ômô balabuñ lu, êñ ma ubitak hatôm nê takatu ba min engothe iniñ kupik ami.

* **2:19-20:** 2Ti 3:5 * **2:21:** Mat 23:3-4

26 *Ma aên iyom ma nê takatu ba minj engothe ininj kupik ami ma donjom esopa balabun, êj ma Wapômbên tem ênjê i êtôm nê engothe kupik havinj.

27 Avanôn, môlô avômalô Israel owa Wapômbên anên kapyâ balabun ba ongothe unim kupik vê. Ma donjom ômô balabun lu ba avômalô lonj buyan takatu ba minj engothe ininj kupik vê ami ma esopa abô balabun tem nenan môlônim kambom bên.

28-29 *Ôpatu ba habitak anên Israel ba engothe anên kupik vê, ma donjom kapô lôk auk minj hamô havinj Wapômbên ami, minj Israel anôn ami. Mi, Israel anôn ma ôpatu ba anên kapô hamô havinj Wapômbên. Ma tabô engothe kupik anôn ma minj kupik viyaij hatôm balabun hanan ami. Mi, tabô engothe kupik anôn ma Lovak Matherj da hangothe tabô êj hêk anyô kapô. Ôpên ma avômalô minj ebam ami. Mi, Wapômbên da habam yani.

3

Kobom kambom minj hatôm indum ba Wapômbên etak anên balabun ami

1 Aên ba malê mavi te intu hêk ek avômalô Israel? Ma engothe kupik, ma malê mavi te tem êpôm i?

2 Mavi lomaloma bên anôn hêk! Nôm mônj ma Wapômbên bôk hêv anên abô halôk thêlô bahenjin ek neyabinj.

3 Ma donjom nê Israel doho minj êvhavinj ami. Ba intu nôm êj hatôm indum ba Wapômbên etak anên balabun e?

* 2:26: Gal 5:6 * 2:28-29: Lo 30:6; Kol 2:11

⁴ Mi anôn! Avômalô lôkthô ma avômalô abôyan, ma donjom Wapômbên da hanan abô avanôn ba hasopa anên abô iyom. Hatôm bôk eto nena, “Abô takatu ba honan,

ma tem nêgê nena abô avanôn iyom. Ma avômalô idum abô ek o,

ma tem ômô i lu.”

Kapya Yen 51:4

⁵ Yêlôaniñ kambom hik Wapômbên anên thêthôn thô halêm yain. Aên ba avômalô pik doho enan nena, “Wapômbên hik anên lamanin thô ba hêv vovan viyan hathak yêlôaniñ kambom, êñ ma hadum kambom.”

⁶ Êñ ma lokban! Wapômbên min thêthôn ami, ma tem indum abô thêthôn aisê esak avômalô pik sapên?

⁷ Ma anyôla tem enan nena, “Yenan abôyan hik thô nena Wapômbên anên abô ma avanôn ba nanêm athên lôkmanñin êndên yani. Ma donjom, aisê ka Wapômbên hayê ya nena anyô kambom ba hanan ya bên?”

⁸ Abô êñ ma hatôm abô kambom atu ba bôk doho enan, “Alalô nandum kambom ek nô mavi imbitak.” Ma avômalô doho esau nena yahanan abô êñ. Aên ba malain takatu ba tem êpôm i ma thêthôn.

Anyô thêthôn la min hamô ami

⁹ *Aên ba alalô nanan aisê? Avômalô Israel iyom intu mavi hêk Wapômbên ma, ma avômalô lon buyan ma mi e? Mi, bôk yahanan yôv nena alalô lôkthô ma amô kambom vibiñ, avômalô Israel lôk avômalô lon buyan havin.

* **3:9:** Lom 1:18-2:24; 3:23

- ¹⁰ Hatôm bôk eto nena,
“Anyô thêthôn la min hamô ami. Mi anôn.
¹¹ Ma anyô lôkauk mavi la min hamô ami.
Lôk anyôla min habôlêm Wapômbên ami.
¹² Avômalô lôkthô êvôlin dôminin hadên Wapômbên
ba intu ibitak êtôm nôm oyan. *Kapya Yen*
14:1-3; 53:1-3; Sav 7:20
Ma min anyôla hadum mavi ami, milôk.
¹³ Abô takatu ba hale thêlô venjnbôlêk ma ôvpalê
hatôm elav anyô nana inin lôv abôlêk vê.
Thêlô ethak enan abôyan bên anôn hale
venjnbôlêk. *Kapya Yen 5:9*
Ma inin abô hatôm umya kambom anên sinin.
Kapya Yen 140:3
¹⁴ Wak nômbên intu ma thêlô enan abôma lôk
lenjnjana. *Kapya Yen 10:7*
¹⁵ Ma elom even ek nijik anyô vônô.
¹⁶ Lon takatu ba thêlô i, ma ibulin avômalô ba
êv malain hadên i.
¹⁷ Ma êthôn bôk lo lon nêmo labali imbin avômalô
vi palin. *Aisaia 59:7-8*
¹⁸ Ma min êkô dokte ek Wapômbên ami.”
Kapya Yen 36:1
¹⁹ Alalô bôk ayala yôv nena abô balabun takên
ma hanan hathak avômalô Israel takatu ba êmô
balabun vibin. Ba intu avômalô Israel lôk avômalô
pik sapên bônôn iyom hathak Wapômbên hanan
inin kambom bên.
²⁰ *Aên ba anyôla min hatôm esopa balabun ba
imbitak thêthôn ênjêk Wapômbên ma ami. Mi,

* **3:20:** Sng 143:2; Lom 7:7; Gal 2:16

balabuŋ hathak hik alalôaniŋ kambom tho hadêŋ alalôda.

Alalô abitak thêthônŋ hathak aêvhaviŋ iyom

²¹ Ma donŋtom lêk Wapômbêŋ hik loŋôndê yaŋda tho hadêŋ alalô ek nambitak thêthônŋ ênjêk yani ma. Ma Mose lôk plopet bôk enaŋ hathak loŋôndê êŋ yôv. Ma loŋôndê êŋ miŋ hanaŋ hathak nesopa balabuŋ ami. Mi.

²² *Loŋôndê êŋ ma aêntêk. Wapômbêŋ halam avômalô takatu ba êvhaviŋ Yisu Kilisi nena thêthônŋ. Avômalô Isiael lôk avômalô loŋ buyaŋ sapêŋ ma imbitak thêthônŋ hathak loŋôndê donŋtom êŋ iyom.

²³ Ek malê nena lôkthô idum kambom ba êv yak ba miŋ hatôm nêmo lôkmaŋgiŋ êtôm Wapômbêŋ ami.

²⁴ *Aêŋ ba intu Wapômbêŋ habi anêŋ wapôm sam ba hapesaŋ loŋôndê ek avômalô nimbitak thêthônŋ. Hadum aêŋ hathak lôkmala atu ba Yisu Kilisi hêv ek hapole nê takatu ba êvhaviŋ iniŋ kambom anêŋ malaiŋ vê.

²⁵ Wapômbêŋ hatak Yisu Kilisi hêk avômalô maleŋiŋ ek ema ba enŋasô anêŋ thalaleŋ êtôm da ek enja alalôaniŋ kambom anêŋ vovaŋ. Ba intu alalô aêvhaviŋ, êŋ ma Wapômbêŋ tem etak anêŋ lamaniŋ atu hathak alalô. Êŋ ma hik tho nena yani bôk hadum thêthônŋ hathak avômalô takatu ba bôk êmô hamônŋ vêm ka Kilisi hama hathak a. Thêlô idum kambom, ma miŋ hadum abô ketheŋ ek i ami. Mi, havalonŋ lôkthô iniŋ kambom loŋ aleba hatak hayô hamô Yisu iyom.

* 3:22: Gal 2:16 * 3:24: Lom 5:1

26 Ma l  k hik th   nena yanida ma th  th  n ba hapesan lo  nd   ek halam av  mal   takatu ba   vhavin Yisu nena th  th  n.

27 A  n ba opal   hat  m embam yanida? Mi an  n, ek mal   nena alal   min adum ku asopa balabun ek nambitak th  th  n   nj  k Wap  mb  n ma ami. Mi, a  vhavin iyom.

28 Alal   a  vhavin nena   patu ba h  vhavin iyom intu ham   th  th  n h  k Wap  mb  n ma. Ma ku esopa balabun min hat  m indum   p  n imbitak th  th  n ami. Mi.

29 *Wap  mb  n ma av  mal   Israel iyom inin Wap  mb  n e? Mi, yani ma av  mal   lo   buyan inin Wap  mb  n havin.

30 *Ek mal   nena Wap  mb  n ma don  tom iyom. Ma hik lo  nd   don  tom iyom th   ek nambitak th  th  n   nj  k yani ma. N   takatu ba en  othe inin kupik ba   vhavin ma Wap  mb  n tem endam i nena n   th  th  n. Ma n   takatu ba min en  othe inin kupik ami ba   vhavin ma Wap  mb  n tem endam i imbin nena n   th  th  n.

31 *L  k ais  ? Alal   adum   vhavin hi b  n ma balabun tem imbitak   t  m n  m oyan e? Mi,   vhavin havatho balabun lo  .

4

Wap  mb  n halam Ablaham nena any   th  th  n hathak an  n h  vhavin

¹ Alal   leninimbi bumal   Ablaham. Yani hadum ais   ba habitak th  th  n?

* 3:29: Lom 10:12 * 3:30: Lo 6:4; Gal 3:20 * 3:31: Mat 5:17

² Yani hadum ku ba habitak thêthôn̄ ba intu yani hatôm êmbôi, e? Mi anôn̄, Wapômbên̄ min̄ lahabi aên̄ ami.

³ *Bôk eto aisê? Eto nena,
 “Ablaham hêvhavîn̄ Wapômbên̄ ba intu halam yani
 nena anyô thêthôn̄.” *Môn̄ Anôn̄ 15:6*

⁴ Anyô te hadum ku ba anên̄ anyô bên̄ hêv yani vuli, ên̄ ma nanan̄ nena hêv anên̄ anyô ku vuli ma min̄ nanan̄ nena anên̄ anyô bên̄ hêv anên̄ wapôm hadên̄ yani ami.

⁵ Ma don̄tom anyô min̄ hatôm indum ku ek imbitak thêthôn̄ ami. Mi, hêvhavîn̄ Wapômbên̄ iyom, ma tem Wapômbên̄ endam yani nena anyô thêthôn̄. Wapômbên̄ ma ôpatu ba halam nê kambom nena thêthôn̄.

⁶ Devit bôk hanan̄ aên̄ iyom hathak avômalô takatu ba min̄ idum ku ek nimbitak thêthôn̄ ami, ma Wapômbên̄ halam i nena nê thêthôn̄. Yani hanan̄ nena thêlô lêk êmô lôk len̄in̄mavi ba hato hathak i nena,

⁷ “Nê takatu ba Wapômbên̄ bôk hêv inin̄ kambom
 vê
 lôk haluvîn̄ inin̄ sek,
 thêlô lêk êmô lôk len̄in̄mavi.

⁸ Ma nê takatu ba bôk Wapômbên̄ lapalîn̄ inin̄ kambom,
 lêk êmô lôk len̄in̄mavi.” *Kapya Yen̄ 32:1-2*

⁹ Môlôn̄im auk aisê? Mek mavi ên̄ ma nê Islael takatu ba en̄gothe kupik iyom inin̄ e? Ma nê lon̄ buyan̄ takatu ba min̄ en̄gothe kupik ami? Alalô bôk anan̄ nena Ablaham hêvhavîn̄ ba intu halam yani nena anyô thêthôn̄.

* **4:3:** Gal 3:6

10 Ma engothe yani kupik vêm ka Wapômbênj¹⁰ dalam yani nena anyô thêthônj e? Mi, bôk dalam yani yôv nena anyô thêthônj.

11 *Minj engothe Abraham kupik ami denanj ma hêvhavinj ba Wapômbênj dalam yani nena anyô thêthônj. Vêm ma Wapômbênj havak balabunj nengothe kupik hatôm tabô ek injik thô nena bôk dalam yani nena anyô thêthônj yôv. Aênj ba Abraham habitak hatôm Lambô ek nê êvhavinj takatu ba minj engothe iniinj kupik ami ek Wapômbênj endam i nena nê thêthônj.

12 Ma aênj iyom ma Abraham ma nê takatu ba engothe kupik lôk esopa anênj vanjwam hathak êvhavinj iniinj lambô. Iniinj êvhavinj ma hatôm bumalô Abraham anênj ba hêvhavinj vêm ka engothe anênj kupik havenj yam.

13 *Wapômbênj habutinj abô havinj Abraham lôk anênj limi nena tem nêm pik sapênj êndênj i hathak anênj thêthônj atu ba halêm anênj hêvhavinj. Ma minj hathak anênj hasopa balabunj ami.

14 *Avômalô esopa abô balabunj ba ewa nôm atu ba Wapômbênj habutinj abô hathak, ênj ma êvhavinj lêm habitak hatôm nôm oyanj. Ma Wapômbênj anênj abô atu ba habutinj havinj Abraham habitak hatôm yavoyav oyanj.

15 *Ek malê nena balabunj hathak havôv Wapômbênj anênj lamaninj halêm hadênj avômalô takatu ba minj esopa ami. Balabunj mi, ma tem namô balabunj lu aisê?

16 *Aênj ba avômalô ewa nôm takatu ba

* 4:11: Stt 17:10-11 * 4:13: Stt 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29

* 4:14: Gal 3:18 * 4:15: Lom 3:20; 5:13 * 4:16: Gal 3:7

Wapômbên habutiŋ abô hathak anêŋ anôŋ hathak iniŋ êvhaviŋ. Ba intu hathak anêŋ wapôm ma Wapômbên hadum nôŋ êŋ. Ma Wapômbên hik anêŋ abô habutiŋ haviŋ Ablaham loŋ hathak anêŋ limi sapêŋ atu ba êvhaviŋ, avômalô Islael takatu ba bôk ewa anêŋ balabuŋ lôk avômalô loŋ buyaŋ haviŋ. Ba intu yani ma bumalô ek alalô lôkthô.

¹⁷ Hatôm abô atu ba Wapômbên bôk hanaŋ ba eto nena,

“Lêk yahatak o ek umbitak avômalô lodôŋlodôŋ iniŋ lim.” *Môŋ Anôŋ 17:5*

Abô êŋ ma avanôŋ hêk Wapômbên ma. Ablaham hêvhaviŋ yani atu ba hathak hêv lôkmala hadêŋ nê ŋama ma hathak halam nômkama takatu ba miŋ hamô ami, ma lôkthô ibitak aêŋ.

¹⁸ Avômalô sapêŋ leŋiŋhabi nena nôŋ êŋ miŋ hatôm imbitak ami. Ma doŋtom Wapômbên hik vuliŋ leŋsawa thô hadêŋ yani ba hanaŋ,

“Anêm libumi tem nimbitak aêŋ.” *Môŋ Anôŋ 15:5*
Ma Ablaham hêvhaviŋ ba hêv ma ba intu habitak lodôŋlodôŋ iniŋ lambô.

¹⁹ *Ablaham hayala nena yani anêŋ sondabên hatôm 100 ba lêk liŋkupik hayalôv. Ma Sala liŋkupik bôk hayalôv aêŋ iyom. Ma doŋtom nôŋ êŋ miŋ hatauviŋ anêŋ hêvhaviŋ ami. Mi, havalon loŋ lôklokwaŋ.

²⁰ Ma miŋ hawa auk ju hathak abô atu ba Wapômbên havak haviŋ yani ami. Mi, anêŋ hêvhaviŋ halumbak bên ba hêv athên lôkmaŋiŋ hadêŋ Wapômbên.

* **4:19:** Stt 17:17

21 Yani hayala yôv nena Wapômbêḡ hatôm indum êtôm atu ba bôk habutiḡ.

22 Ba intu

“Wapômbêḡ halam yani nena anyô thêthônḡ.” *Môḡ*

Anôḡ 15:6

23-24 Ma abô atu ba eto nena “halam yani nena anyô thêthônḡ,” miḡ hathak Ablaham iyom ami. Mi, eto hathak alalô takatu ba êvhaviḡ Wapômbêḡ atu ba hik alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu liḡ hêk ḡama. Ba intu halam alalô lôkthô atu ba aêvhaviḡ nena ḡê thêthônḡ.

25 *Yisu êḡ intu Wapômbêḡ hatak ek ema esak alalôaniḡ kambom ma hik liḡ hathak loḡbô ek êpôpêk loḡôndê ek alalô nambitak thêthônḡ.

5

Alalô lêk amô labali haviḡ Wapômbêḡ

1 Alalô aêvhaviḡ ba Wapômbêḡ halam alalô nena avômalô thêthônḡ. Aêḡ ba lêk amô labali haviḡ Wapômbêḡ hathak alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi.

2 Hathak aêvhaviḡ ma yani hawa alalô ba hadô hamô Wapômbêḡ anêḡ wapôm kapô atu ba êntêk lêk amô. Ma alalô aêv maleniḡ lôk leniḡmavi ek namô Wapômbêḡ anêḡ lôkmaḡiḡ kapô.

3 *Ma aêḡ iyom ma alalô leniḡmavi esak malaiḡ takatu ba hapôm alalô ek malê nena alalô bôk ay-ala nena malaiḡ takêḡ tem indum ba alalô namiḡ lôklokwaḡ.

4 Ma amiḡ lôklokwaḡ, êḡ ma hik thô nena alalô amô malaiḡ takêḡ lu. Ma amô malaiḡ takêḡ lu, êḡ ma havatho alalô loḡ ek nanêm maleniḡ.

* **4:25:** Ais 53:4-5 * **5:3:** Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7

⁵ Ma aêv malenij ên min hatôm indum alalô kapôlônij malain ami. Mi, Wapômbênj bôk hanjasô anênj lahavinj halôk alalô kapôlônij hathak anênj Lovak Mathenj atu ba hêv hadênj alalô.

⁶ Nodanjô. Bôk alalô lokwanj mi ba apôlik hathak Wapômbênj ma hadênj anênj waklavônj atu ba yanida hatak ma hêv Yisu halêm ba hama hathak alalô.

⁷ Hatôm anyôla ema ek enja anyô thêthônj yan anênj lonj e? Injo, betha wakla intu anyô yanj hêv anênj lôkmala ek nê m anyô mavi yanj sa la.

⁸ *Ma donjom Wapômbênj hik anênj lahavinj alalô thô aêntêk. Alalô adum kambom denanj ma Kilisi hêv anênj lôkmala ba hama ek alalô.

⁹ *Ma lêk Wapômbênj halam alalô nena thêthônj hathak Yisu anênj thalalenj. Aênj ba intu nayala nena hathak yani ma tem nê m alalô vê ênjêk anênj lamanij.

¹⁰ Sêbôk ma alalô lôk Wapômbênj apôlik hathak i, ên ma hapesanj abô havinj alalô hathak Nakadunj anênj nama ek nambitak anênj nê môtô. Ma lêk alalô ma anênj nê môtô ba intu ayala katô nena tem nê m alalô bulubinj esak anênj lôkmala.

¹¹ Ma nô m mavi yanj ma aêntêk. Hathak Anyô Bênj Yisu Kilisi ma alalô abitak Wapômbênj anênj nê môtô ba intu alalô athak lenij mavi anônj hathak Wapômbênj.

Nama halêm anênj Adam ma lôkmala halêm anênj Kilisi

* 5:8: Jon 3:16; 1Jon 4:10 * 5:9: Lom 1:18; 2:5; Ep 2:3-5

12 *Kambom halêm pik hathak anyô donjom iyom ma nãma halêm pik hathak kambom. Avômalô pik lôkthô idum kambom ba intu nãma hapôm sapêñ.

13 *Abô balabuñ mi denañ ma kambom bôk hamô pik yôv. Ma Wapômbêñ miñ hakatuñ avômalô iniñ kambom tomtom ami ek malê nena balabuñ mi denañ.

14 Avômalô takatu ba even Adam yam ba hi hayô waklavôn Wapômbêñ hêv balabuñ hadêñ Mose ma miñ êmô balabuñ lu hatôm Adam ami. Ek malê nena thêlô miñ êmô balabuñ kapô ami. Ma donjom nãma hayabiñ thêlô sapêñ.

Ma Adam ma hatôm anyô yañ atu ba haveñ yam anêñ dahô.

15 Adam ma anyô donjom, ma donjom hamô Wapômbêñ anêñ balabuñ lu ba avômalô bêñ anôn ema. Ma Yisu Kilisi, yani ma anyô donjom aêñ iyom. Ma donjom hathak yani anêñ wapôm ma Wapômbêñ habi anêñ wapôm sam ba hêv liñsiñ ek hêv nôm mavi hadêñ avômalô bêñ anôn. Ba intu wapôm atu ba Wapômbêñ hêv ma miñ hatôm kambom atu ba Adam hadum ami.

16 Avanôn biñ, wapôm êñ lôk kambom êñ iniñ anôn ma yañda yañda. Kambom anêñ anôn ma aêntêk, Wapômbêñ hadum abô ba hik kambom êñ anêñ malaiñ thô. Ma wapôm anêñ anôn ma aêntêk, hadum nê takatu ba idum kambom lomaloma ibitak thêthôn.

17 Anyô donjom hadum kambom ba intu nãma hayabiñ avômalô pik sapêñ hathak anêñ kambom.

* 5:12: Stt 3:6; Lom 6:23 * 5:13: Lom 4:15

Ma donɗtom Wapômbên anêɗ wapôm ma hamô vuliɗ ek ɗama ba intu avômalô takatu ba ewa Wapômbên anêɗ wapôm atu ba hêv liɗsiɗ tem nimbitak thêthônɗ. Thêlô tem lovak ek kambom lo ɗama ma nêmo lôkmala êtôm kiɗ esak anyô donɗtom, ôpên ma Yisu Kilisi.

18 *Aên iyom ma anyô te hadum kambom te ba intu Wapômbên hadum abô hathak avômalô sapên ba hik iniɗ malaiɗ thô. Ma donɗtom anyô yaɗ hadum nôɗ thêthônɗ yaɗ ba intu Wapômbên halam alalô sapên nena thêthônɗ ba hêv lôkmala hadên alalô.

19 *Avanônɗ, anyô te anêɗ lëndônɗ kôtônɗ hadum avômalô bên anônɗ ibitak ɗê idum kambom. Ma donɗtom anyô yaɗ anêɗ halanô abô hadum avômalô bên anônɗ ibitak thêthônɗ hêk Wapômbên ma.

20 Wapômbên hêv balabuɗ ek avômalô neyala nena thêlônɗ kambom ma nôɗ kambom anônɗ. Ma donɗtom iniɗ kambom habitak bên anônɗ, êɗ ma Wapômbên anêɗ wapôm halumbak hi ba hi.

21 *Sêbôk ma kambom hathak hayabiɗ avômalô lôkthô ba hêv ɗama. Ma donɗtom lêk ma Wapômbên anêɗ wapôm hayabiɗ alalô ba halam alalô nena thêthônɗ ek nêɗ lôkmala atu ba tem êmo êtôm wak nômbênɗ intu sapên hathak alalôaniɗ Anyô Bên Yisu Kilisi anêɗ athênɗ.

6

Kambom anêɗ lôklokwaɗ lêk hêv yak

* 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19: Ais 53:11 * 5:21: Lom 6:23

¹ Môlônim auk aisê? Bôk yahato yôv nena avômalô idum kambom bêñ anôn, êñ ma Wapômbên anên wapôm tem indumbak ni ba ni. Aên ba mavi ek alalô nandum kambom lomaloma ek Wapômbên anên wapôm indumbak ni ba ni e?

² Mi anôn! Alalô bôk atôm nê nâma ek kambom anên lôklokwañ miñ êmbôv alalô ami ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi.

³ *Alalô takatu ba athik ñañ lôk athak donjom haviñ Yisu Kilisi bôk athik hathak anên nâma haviñ. Lemimpaliñ e?

⁴ *Ba intu athik ñañ, êñ ma hatôm alalô ama ba elav haviñ Kilisi. Ma hathak ôdôn êñ ma Wapômbên atu ba bôk hik Kilisi liñ hêk nâma hathak anên lôklokwañ lôkmañgiñ lêk hadum aên hadên alalô ek namô imbiñ lôkmala lukmuk êñ.

⁵ Alalô bôk athak donjom aviñ Kilisi lôk anên nâma yôv ba intu avanôn biñ nena tem nasak donjom imbiñ anên haviyô aên iyom.

⁶ *Alalô nayala nena alalôaniñ kapôlôñiñ bô bôk ik vônô hathak a haviñ yani ek kambom anên lôklokwañ miñ hatôm eyabiñ alalô esak lonbô ami. Ba intu kambom ma miñ lêk alalôaniñ alañ ami.

⁷ Ek malê nena ôpatu ba bôk hama yôv haviñ Kilisi ma miñ hamô kambom anên lôklokwañ vibin ami.

⁸ Avanôn biñ nena alalô bôk ama yôv haviñ Kilisi ba intu ayala nena tem namô lôkmala imbiñ yani.

⁹ Kilisi hama vêm ma Wapômbên hik yani liñ ba intu alalô nayala nena yani miñ hatôm ema esak

* **6:3:** Gal 3:27 * **6:4:** Kol 2:12 * **6:6:** Gal 5:24

lonjbô ami.>Nama anêj lôklokwanj ma lêk nô m oyan ek yani.

¹⁰ Yani hama bôlônj te iyom ek imbulinj kambom anêj lôklokwanj. Ma lêk hamô lôkmala ek nê m athênj lôkmanjinj êndênj Wapômbênj.

¹¹ *Aênj iyom lemimimbi nena lêk atak kambom hatôm jê nama ma amô lôkmala havinj Kilisi ek nanêm athênj bênj êndênj Wapômbênj.

¹² *Ba intu minj notak kambom ek eyabinj lemvimkupik ba nosopa anêj thethanjak ami.

¹³ *Wapômbênj bôk hik mômô linj hêk nama ba ômô lôkmala. Ba intu nômêm amda lôk unim kupik lôbôlôbô sapênj êndênj Wapômbênj ek nindum ku takatu ba thêthônj. Ma minj notak lemvimkupik bula ek indum kambom anêj ku ami.

¹⁴ *Mômô ômô Wapômbênj anêj wapôm kapô ma minj ômô balabunj vibinj ami. Ba intu kambom minj mômônim anyô bênj hathak lonjbô ami.

Thêthônj ma alalôaninj alanj

¹⁵ Lemimhabi aisê? Alalô amô Wapômbênj anêj wapôm kapô ma minj amô balabunj vibinj ami. Ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi anônj.

¹⁶ *Ôpatu ba olanjô anêj abô ba osopa, ênj ma hatôm mômônim anyô bênj. Ba osopa kambom, ênj ma kambom hatôm mômônim anyô bênj ba tem endom mômô ni nama. Ma aênj iyom ma olanjô Wapômbênj anêj abô ba osopa, ênj ma hatôm mômônim anyô bênj ba tem indum ba mômô numbitak avômalô thêthônj.

* **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19 * **6:12:** Stt 4:7 * **6:13:** Lom 12:1

* **6:14:** 1Jon 3:6 * **6:16:** Jon 8:34; 2Pi 2:19

17 Sêbôk ma kambom ma môle nim alañ, ma donjom Wapômbên hatak môle hamô abô avanôn vibin ba lêk môle ôêv kapôlômim ek olañ abô êñ ba osopa. Hathak nô m êñ ma nanêm lenj mavi êndên Wapômbên.

18 Kilisi bôk hêv môle vê hêk kambom, môle nim alañ bô. Ma thêthôn lêk habitak môle nim alañ lukmuk.

19 Auk êñ ma malain ek môle avômalô pik noyala ba intu yahêv liliñ hathak auk pik. Sêbôk ma môle ôêv lemvimkupik bula ek lôn gôn imbitak môle nim alañ ek kambom indumbak ni ba ni. Ma donjom lêk ma nô nê m lemvimkupik lôkthô ek thêthôn imbitak môle nim alañ ek êmbôv môle ni êndên mathên.

20 Sêbôk ma môle nim alañ ma kambom. Ba min ômô thêthôn anên lôklokwan vibin ami.

21 Ma bôk owa anên alêla hêk kambom anên? Mi, nô takên anên anên ma nâma iyom ba lêk môle mama hathak.

22 Ma donjom lêk Kilisi hapole môle vê hêk kambom anên lôklokwan ba Wapômbên lêk habitak môle nim alañ. Ba ku êñ anên anên lêk hadum môle ubitak mathên ba tem nô m lôkmala êtôm wak nômbên intu sapên.

23 *Avômalô takatu ba idum kambom anên ku tem neja kambom anên vuli, êñ ma nâma. Ma donjom avômalô takatu ba êmô haviñ alalôaniñ Anyô Bên Yisu Kilisi ma Wapômbên tem imbi anên wapôm sam oyan bin ba nê m lôkmala atu ba nê m êtôm wak nômbên intu sapên êndên i.

* 6:23: Lom 5:12,15

7

Lêk asopa loŋôndê lukmuk

¹ Aiyaŋ thêlô, môlô oyala balabuŋ katô ba intu oyala nena balabuŋ hayabiŋ avômalô takatu ba êmô lôkmala iyom. Ma takatu ba bôk ema ma mi.

² Anêŋ ôdôŋ ma hatôm avi atu ba hawa anyô. Thai êmô lôkmala ma balabuŋ havalonŋ thai lonŋ. Ma yamalô hama, êŋ ma balabuŋ miŋ havalonŋ yanavi lonŋ ami.

³ Aêŋ ba yamalô hamô lôkmala denaŋ ma yanavi hadô ba hi hawa anyô lukmuk, êŋ ma elam yani nena avi sek. Ma doŋtom yamalô hama, êŋ ma balabuŋ miŋ havalonŋ yani lonŋ ami ba intu hatôm enja anyô lukmuk ma miŋ nendam yani nena avi sek ami.

⁴ *Aiyaŋ thêlô, môlô ma Kilisi anêŋ liŋkupik. Ba hathak ôdôŋ êŋ, ma oma hathak balabuŋ ek miŋ eyabiŋ môlô ami ek nosak doŋtom imbiŋ anyô yaŋ. Ôpêŋ ma Kilisi, ôpatu ba Wapômbêŋ hik liŋ hêk ŋama. Aêŋ ba môlô ma Kilisi anêŋ ek uŋgwik anôŋ mavi êtôm atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ.

⁵ Sêbôk atu ba alalôaniŋ kapôlôŋiŋ bô hayabiŋ alalô ma balabuŋ habisôk ek nandum kambom. Ba intu leŋviŋkupik habi alak ek nandum kambom ba anêŋ anôŋ ma ŋama.

⁶ *Ma doŋtom lêk alalô ama ek balabuŋ ba intu balabuŋ anêŋ lôklokwaŋ miŋ havalonŋ alalô lonŋ hathak lonbô ami. Ma nandum Wapômbêŋ anêŋ ku ba nasopa loŋôndê lukmuk atu ba Lovak Matherŋ hik thô hadêŋ alalô. Ma miŋ nasopa balabuŋ atu ba bôk eto anêŋ loŋôndê ami.

* 7:4: Lom 6:2,11

* 7:6: Lom 6:4; 8:2

Balabuŋ hik kambom thô

⁷ *Aêŋ ba intu yahanan nena balabuŋ ma nôŋ kambom e? Mi anôŋ. Balabuŋ mi, ma tem yayala kambom aisê? Balabuŋ te hanan aêntêk, “Miŋ malemkilik esak anyô yan anêŋ nômkama ami.” Hathak abô êŋ iyom, yahayala nena yamalenkilik hathak avômalô vi iniŋ nômkama, êŋ ma kambom.

⁸ Ma donŋtom kambom hawa balabuŋ êŋ ba habisôk ek yamalenkilik esak avômalô vi iniŋ nômkama lomalama. Balabuŋ mi, ma kambom anêŋ lôklokwan ma mi hatôm ŋama.

⁹ Sêbôk atu ba yahathôn balabuŋ palin, êŋ ma yahason nena ya ma anyô lôkmala. Ma donŋtom balabuŋ halêm, êŋ ma hatôm kambom hawa anêŋ lôkmala hathak lonbô ba intu yahayala nena

¹⁰ ya hatôm anyô ŋama. Aêŋ ba yahason nena balabuŋ tem nêŋ lôkmala êndêŋ ya. Ma donŋtom mi, hêv ŋama hadêŋ ya.

¹¹ *Kambom hawa balabuŋ ba hasau ya hathak ek yandum kambom ek injik ya vônô.

¹² *Aêŋ ba nanan aisê esak abô balabuŋ? Balabuŋ ma nôŋ kambom e? Mi, Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ ma mathen lôk thêthôn ma mavi.

¹³ Aêŋ ba nanan nena nôŋ mavi êŋ hik ya vônô e? Mi anôŋ! Kambom da hawa nôŋ mavi êŋ ba hadum ek injik ya vônô esak. Ba intu ayê nena kambom ma nôŋ ôvathek anôŋ.

¹⁴ Alalô nayala nena balabuŋ halêm anêŋ Lovak Mathen, ma donŋtom yada ma anyô pik ba kambom ma yenan alan ba yahadum ku hamô yani vibin.

* **7:7:** Kis 20:17; Lo 5:21 * **7:11:** Stt 3:13 * **7:12:** 1Ti 1:8

15 *Min̄ yahayala nô̄m atu ba yahadum ami. Malêla takatu ba yalen̄havīn̄ yandum ma min̄ yahadum ami. Ma malêla takatu ba yahapôlik, ê̄n̄ ma yahathak yahadum.

16 Yahadum kambom atu ba yahapôlik hathak, ê̄n̄ ma hik thô nena yenān̄ auk halôk hathak balabūn̄ anê̄n̄ auk lôk hayala nena balabūn̄ ma nô̄m mavi.

17 Kambom atu ba hamô yakapôlôn̄ iyom intu havôv̄ ya ek yandum kambom. Ma min̄ yenān̄ auk havôv̄ ya ek yandum kambom takê̄n̄ ami.

18 Yalen̄havīn̄ yandum malê atu ba mavi, ma don̄tom min̄ yahatôm yandum ami. Ba intu yahayala nena nô̄mla mavi te min̄ hêk yakapôlôn̄ bô ami.

19 Nôm mavi atu ba yalen̄ hik ya hathak ek yandum ma min̄ yahadum ami. Ma kambom takatu ba yahadô, ê̄n̄ ma yahadum havôhi thêthô.

20 Avanôn̄, nô̄m kambom takatu ba yahadô yandum ma yahathak yahadum, ba intu hik thô nena yada min̄ yahadum ami. Mi, kambom takatu ba hamô yakapôlôn̄ da intu hadum nô̄m ê̄n̄.

21 Aê̄n̄ ba avanôn̄ bīn̄ nena wak nô̄mbê̄n̄ atu ba yalen̄havīn̄ yandum mavi ma kambom hamīn̄ ya lon̄ sīn̄.

22 Ya dahôlôn̄ lamavi hathak Wapômbê̄n̄ anê̄n̄ balabūn̄,

23 *ma don̄tom lôklokwan̄ yan̄da hadum ku hathak yalen̄vin̄kupik ba hik vovak hadê̄n̄ balabūn̄ atu ba yalen̄havīn̄ yasopa. Lôklokwan̄ ê̄n̄ ma kambom anê̄n̄ ba lovak ek yalen̄havīn̄ atu ba havalon̄ ya ek yandum anê̄n̄ ku.

* 7:15: Gal 5:17 * 7:23: Gal 5:17; 1Pi 2:11

24-25 *Aên ba yenañ auk ma aêntêk. Yalenhavin Wapômbên anên balabun imbitak yenañ alañ, ma donjom yakapôlôn bô hathak hadum ba kambom habitak yenañ alañ. Ai, malain êñ habulin ya kambom anôn! Yalenvin kupik hathak hadum kambom ba intu havôn ya hi lonjôndê nama. Opalê intu hatôm nêñ ya sa? Wapômbên hathak alalôaniñ Anyô Bên Yisu Kilisi iyom intu hatôm nêñ ya vê ênjêk kambom anên lôklokwan, ba intu yahanan yalenmavi hadên Wapômbên.

8

Lêk asopa Lovak Mathen anên lonjôndê lukmuk

¹ Abô takatu ba bôk yahanan yôn anên ôdôn ma aêntêk. Wapômbên tem min indum abô ba nêñ malain êndên avômalô takatu ba êmô havin Yisu Kilisi ami.

² Ek malê nena hathak Yisu Kilisi anên ku, ma Lovak Mathen atu ba hêv lôkmala anên lôklokwan hêv alalô vê hêk kambom anên lôklokwan atu ba havôn alalô hi ek nama.

³ Alalôaniñ kapôlônin bô min hatôm esopa balabun ami ba intu balabun êñ min hatôm nêñ alalô vê ênjêk kambom anên lôklokwan ami. Ma donjom Wapômbên da hadum nôñ êñ hathak hêv Nakadun halêm hatôm anyô pik atu ba hadum kambom. Ma hêv yani hatôm da hathak alalôaniñ kambom ba hawa anên vovan.

⁴ *Yani hadum aên ek balabun injik anên anôn imin alalô atu ba asopa Lovak Mathen anên lonjôndê ma min kapôlônin bô anên lonjôndê ami.

* 7:24-25: 1Ko 15:57 * 8:4: Gal 5:16,25

⁵ Avômalô takatu ba êmô kapôlônjin bô vibin ethak lenjinhabi auk takatu ba kapôlônjin bô lahavin. Ma donjom avômalô takatu ba êmô Lovak Mathen vibin ethak lenjinhabi auk takatu ba Lovak Mathen lahavin.

⁶ Ma avômalô takatu ba inin auk hasopa kapôlônjin bô anên auk tem nema. Ma donjom avômalô takatu ba inin auk hasopa Lovak Mathen anên auk tem neja lôkmala ba nêmo labali.

⁷ Avômalô takatu ba evalon kapôlônjin bô min hatôm nesopa Wapômbên anên balabun ami. Ba intu min esopa ami ba inin auk hapôlik hathak yani.

⁸ Ma avômalô takatu ba kapôlônjin bô hayabin i min hatôm nindum Wapômbên lamavi ami.

⁹ *Ma donjom môlônim kapôlômim bô min hayabin môlô ami ma mi. Wapômbên anên Lovak Mathen da intu hamô môlô kapôlômim ba hayabin môlô. Ma avômalô takatu ba Kilisi anên Lovak Mathen mi, thêlô ên intu min yani anên ami.

¹⁰ *Udum kambom ba intu unim kupik tem ema. Ma donjom Kilisi hamô môlô kapôlômim ba bôk ubitak avômalô thêthôn yôv. Aên ba dahôlômim lêk hawa lôkmala anôn yôv.

¹¹ Wapômbên bôk hik Yisu Kilisi lin hêk nama. Ma anên Lovak Mathen hamô môlô kapôlômim, ba hathak Lovak Mathen anên ku ma Wapômbên tem nêmo lôkmala êndên kupik atu ba tem ema aên iyom.

Lovak Mathen hadum ba alalô abitak Wapômbên nali

* **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 * **8:10:** Gal 2:20

12 Aên ba aiyañ thêlô, alalôaniñ ku hêk ek nasopa Lovak Mathen anên auk ma miñ nasopa kapôlônjin bô anên auk esak lonbô ami.

13 * Môlô osopa unim kapôlômim bô anên auk, êñ ma tem noma. Ma donjom uik kambom atu ba kapôlômim bô lahavin vônô hathak Lovak Mathen, êñ ma tem nômo lôkmala.

14 Wapômbên anên avômena ma avômalô takatu ba Lovak Mathen halom i.

15 * *Wapômbên hêv anên Lovak Mathen hadên alalô. Ma Lovak Mathen hadum ek alalô nambitak Wapômbên da anên avômena ba intu alan nena, “Aba, Wakamik!”* Ma miñ hatak alalô hamô yani vibin ek nakô esak lonbô ami.

16 * Ma Lovak Mathen hathak hik alalôaniñ auk lon nena alalô ma Wapômbên anên avômena anôn.

17 Alalô ma Wapômbên anên avômena ba intu tem alalô naja nôm mavi takatu ba yani bôk habutinj havin anên avômalô. Avanôn, tem naja nôm mavimavi takên anên Wapômbên imbin Kilisi. Ma lêk awa vovan hatôm yani bôk hawa, êñ ma tem naja athên lôkmanjin imbin yani.

Lôkmanjin tem imbitak emben yam

18 Avanôn, Wapômbên tem injik anên lôkmanjin thô ek namô kapô. Ba intu yalenhabi nena malain lomalama takatu ba lêk hapôm alalô, êñ ma nôm oyan lôkthô.

* **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5 * **8:15:** 2Ti 1:7 * **8:15:** Gal 4:5-7; ALK 21:7 * **8:15:** ‘Aba’ anên ôdôn nena ‘wakamik’ hathak Abô Alam. Nôngô Mak 14:36. * **8:16:** 2Ko 1:22

19 Nômkama sapêṇ atu ba Wapômbêṇ hapesaṇ ma êvsoṇ ba eyabiṇ ek nêgê waklavôṇ atu ba tem yani injik anêṇ avômena thô.

20-21 *Ek malê nena nômkama pik sapêṇ lêk êmô mayaliv. Wapômbêṇ habuliṇ hathak Adam anêṇ kambom ba hêv malaiṇ hadêṇ nôm takêṇ. Ma nôm takêṇ miṇ leṇiṇhaviṇ aêṇ ami. Nômkama takatu ba hapesaṇ lêk epalê ba hatôm êmô koladôṇ. Ma donṭom wak te tem nêṇ nôm takêṇ vê ênjêk koladôṇ êṇ ba nede yaiṇ imbiṇ Wapômbêṇ anêṇ avômena takatu ba êmô anêṇ lôkmaṇgiṇ kapô. Ba intu nômkama lôkthô lêk êv maleṇiṇ.

22 Alalô ayala nena nômkama sapêṇ atu ba Wapômbêṇ bôk hapesaṇ ma lôkthô lêk elaiṇ ba elom evenṇ hatôm avi lavuvi ek embathu aleba lêk.

23 *Vovaṇ êṇ lêk hapôm alalô haviṇ ma miṇ nômkama iyom ami. Wapômbêṇ bôk hêv Lovak Mathenṇ yôv hatôm nôm mavi môṇ hadêṇ alalô. Ba intu alalôaniṇ kapôlôṇiṇ haliṇ ba halôm haveṇ ba hayabiṇ wak atu ba alalô tem nambitak êtôm Wapômbêṇ da anêṇ avômena anôṇ lôk nêṇ kupik lukmuk êndêṇ alalô.

24 Avanôṇ, Wapômbêṇ bôk hêv alalô bulubiṇ yôv, ma donṭom miṇ alalô ayê balabuṇ anêṇ anôṇ sapêṇ hathak maleṇiṇ ami denaṇ. Ba intu aêv maleṇiṇ ba ayabiṇ anêṇ anôṇ. Avômalô miṇ ethak eyabiṇ nôm takatu ba bôk ewa yôv ami. Mi.

25 Ma aêṇ iyom ma alalô aêv maleṇiṇ hathak nôm takatu ba miṇ bôk ayê ami denaṇ. Ba intu amô maliṇyaô ba ayabiṇ.

* 8:20-21: Stt 3:17-19 * 8:23: 2Ko 5:2-4

26 Ma Lovak Mathen hathak hêv alalô sa havin. Alalô lokwan mi ba athôn nena naten mek aisê. Ên ma Lovak Mathen da hêv alalô sa ba haten mek hatôm kapô halan iyom ma abô mi.

27* Ma Wapômbên atu ba hayala kapôlônjin sapên halanô ba hayala Lovak Mathen anên mek ên. Ek malê nena Lovak Mathen haten mek ek avômalô mathen hatôm Wapômbên anên lahavin.

Avômalô takatu ba Wapômbên dalam tem nêtom Kilisi

28* Alalô ayala nena Wapômbên hathak hawa nômkama nômbên atu ba habitak ba hadum ek nôm mavi imbitak ek avômalô takatu ba lenjin havin yani. Thêlô ma yani bôk dalam i yôv hatôm yanida anên lahavin.

29* Sêbôk atu ba môn anôn ma Wapômbên bôk hayala i yôv ba habi ban hayôhêk i ek nimbitak êtôm yanida Nakadun Kilisi. Hadum aên ek Kilisi imbitak anyô môn ek iviyan lôk livi nômbên atu ba even yam.

30 Ma avômalô takatu ba bôk habi ban hayô hêk i yôv intu dalam i havin. Ma takatu ba bôk dalam i yôv ma hayê i nena nê thêthôn havin. Ma takatu ba bôk hayê i nena thêthôn ma tem nê deda lôkmanjin êndên i imbin.

Nômlate min hatôm nê alalô vê ênjêk Wapômbên anên lahavin ami

* 8:27: Sng 139:1 * 8:28: Ep 1:11 * 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6

31 *Aên ba alalô nanaŋ aisê esak nô m takatu ba Wapômbên hadum? Yani hamiŋ haviŋ alalô, êŋ ma opalê hatôm êmô alalô lu? Mi anôn!

32 Wapômbên hatak Nakaduŋ halôk nê kambom bahenŋ ba hama hathak alalô sapên ma miŋ havasiŋ ami. Aên ba intu nayala nena tem injik anên lawapôm sam ba nê m mek lomaloma êyô êmô loŋ imbiŋ ek nê m alalô sa.

33 *Wapômbên da bôk habi baŋ hayôhêk alalô yôv. Ba intu opalê hatôm enaŋ alalôaniŋ kambom bên? Mi anôn, Wapômbên da bôk halam alalô yôv nena thêthôn!

34 Ba intu opalêla tem nenaŋ nena alalô naja kambom anên vovaŋ? Mi anôn. Ek malê nena Yisu Kilisi atu ba bôk hama ma haviyô hathak loŋbô ba lêk hamô Wapômbên baŋ vianôn ba hathak hanaŋ hik lambô liŋ ek nê m alalô sa.

35 Malê te hatôm êmbôv alalô vê ênjêk Kilisi anên lahaviŋ alalô? Malaiŋ lomaloma lôk vovaŋ ma avômalô ethaŋ alalô lôk bôm bên lôk amô thavuthiŋ hathak nômkama ma kambom takatu idum ek nijik alalô vônô mena ele alalô vônô hathak biŋ, nô m takên hatôm êmbôv alalô vê e? Mi anôn!

36 Hatôm bôk eto nena,
“Yêlô ma anê m avômalô ba intu ethak idum ek nijik yêlô vônô wak nô mbên intu.

Yêlô hatôm boksipsip atu ba evalon ek nijik vônô.”

Kapya Yen 44:22

37 Ma donjom malaiŋ takên miŋ hatôm êmô alalô lu ami. Mi, hathak Kilisi atu ba lahaviŋ alalô, alalô

lovak ba ik nô m takên sapên seson.

³⁸ Yenan auk thekthe k nena nômlate min hatôm êmbôv alalô vê ênjêk Wapômbên anên lahavin ami. Mi anên! Alalô ama mena amô lôkmala, mena anela la lôk ngôk la, mena nô m takatu ba lêk hamô mena tem nimbitak ember yam, mena lôklokwan la,

³⁹ mena nômkama vulin lôk nômkama vibin, mena nômlate atu ba Wapômbên hapesan tem nê m alalô vê ênjêk Wapômbên anên lahavin atu ba halê m anên alalôanin Anyô Bê n Yîsu Kilisi e? Mi anên!

9

Pol lahiki hathak avômalô Israel

¹ Yahamô havin Kilisi ba intu abô alêla takatu ba tem yan an ma avanên iyom. Min yahasau môlô ami. Mi, yenan auk ma Lovak Mathen hik lon havin.

² Wak nômbên intu ma yakapôlôn malain kambom ba vovan bên halin ya

³ *hathak yenan avômalô, thêlô ma yêlô ôdôn te iyom. Yalen havin thêlô nê nê mimbin ek Wapômbên nê m thêlô bulubin. Hê v thêlô bulubin, ê n ma hatôm nê m ya vê ênjêk Kilisi ba imbi ya êndôk lon atum ek nê m thêlô sa.

⁴ *Yahan an hathak avômalô Israel iyom. Wapômbên bôk halam i yôv ek nimbitak anên avômena ma hik anên lôkmanin thô hadên i. Ma havak tabô lôk habutin abô havin inin limi. Ma hê v balabun lôk hadôn i ek nê nê m yen êndên yani.

* **9:3:** Kis 32:32 * **9:4:** Kis 4:22; Sng 147:19; Lom 15:8; Hib 9:5

⁵ Iniñ limi bôbô ma ñê lôk athên bên. Ma Kilisi halêm pik hatôm anyô ba habitak anên iniñ thalalen. Yanida ma Wapômbên ma nômkama lôkthô anên alan. Nambô anên athên esak len êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôn.

Wapômbên anên loñôndê halam anên avômalô

⁶ Wapômbên bôk havak abô haviñ avômalô Israel. Ma lêk Israel bên anôn êdô Kilisi, ma donjom Wapômbên anên abô min hêv yak ami. Ek malê nena avômalô takatu ba ibitak anên Israel, vi atu ba Wapômbên halam iyom intu Israel anôn ma vi ma mi.

⁷ Ma aên iyom ma limi lukmuk takatu ba ibitak anên Ablaham ma min Ablaham nali sapên ami. Mi, vi atu ba ibutin abô hathak iyom intu nali anôn ma vi atu ba mi ma mi. Hatôm Wapômbên bôk hanañ hadên Ablaham nena,

“Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nim-bitak.”

Môn Anôn

21:12

⁸ *Abô êñ anên ôdôn nena avômena takatu ba Wapômbên habutin abô hathak iyom intu ba Wapômbên anên nali. Ma avômena takatu ba Ablaham habi vê, thêlô ma min Ablaham nali anôn ami.

⁹ Abô êñ ma hatôm abô atu ba bôk ibutin ba hanañ, “Sondabên yañ endake yahale halêm hathak loñbô ma Sala tem embathu okna te.”

Môn Anôn

18:10,14

¹⁰ Okna êñ ma bumalô Aisak. Vêm ma hawa Lebeka ba havathu amena lopopek.

* 9:8: Gal 4:23

11-12 Amena ju êṇ mi denaṇ ma Wapômbêṇ hanaṇ hadêṇ Lebeka aêntêk,
 “Amena yaṇ bêṇ tem imbitak yaṇ molok anêṇ anyô ku.” *Môṇ Anôṇ 25:23*

Odaṇô! Amena ju êṇ mi denaṇ ba miṇ idum kam-bom lo mavi la ami. Ma donṭom abô êṇ habitak môṇ ba hik thô nena Wapômbêṇ hathak habi baṇ hayôhêk avômalô hatôm yanida anêṇ auk atu ba bôk lahabi. Ma miṇ hathak iniṇ ku ami. Mi, halam i hathak yanida anêṇ lahaviṇ.

13 Hatôm bôk eto nena,
 “Yaleṇhaviṇ Jekop, ma yahadô yaṇ bêṇ Isau”. *Mal 1:2-3*

14 Aêṇ ba nanaṇ aisê? Wapômbêṇ hadum aêṇ ma miṇ thêthôn ami e? Mi anôn!

15 Yani bôk hanaṇ hadêṇ Mose nena,
 “Yakapôlôn hik ya hathak anyôla, êṇ ma tem yanêm yakapôlôn ek ôpêṇ.
 Ma yaleṇhaviṇ yanêm anyôla sa, êṇ ma tem yanêm ôpêṇ sa.” *Etak Ijip 33:19*

16 *Aêṇ ba intu Wapômbêṇ habi baṇ hayôhêk avômalô hathak yanida anêṇ lahiki. Ma miṇ hathak iniṇ ku lôk leṇiṇhaviṇ ami.

17 Hatôm bôk eto Wapômbêṇ anêṇ abô hadêṇ Pelo aêntêk,
 “Yahatak o hatôm kiṇ ek yangik yenaṇ lôklokwan thô esak o ek avômalô pik sapêṇ neyala yenaṇ athêṇ.” *Etak Ijip 9:16*

18 Ba intu Wapômbêṇ lahaviṇ nêṇ kapô ek anyôla, êṇ ma hêṇ kapô ek ôpêṇ. Ma lahaviṇ indum avômalô vi leṇôndôn kôtôn, êṇ ma hadum thêlô leṇôndôn kôtôn.

* 9:16: Ep 2:8

19 Mólô te tem endanô abô êñ ba enañ, “Aisé ka Wapômbên hanañ avômalô lenôndôn kôtôn inin kambom bên? Thêlô min hatôm netak Wapômbên anên lahavin ba nesopa inin leninhavin ami, aên e?”

20 *Ma don̄tom o anyô alê ba hôwê Wapômbên anên abô viyan? Hatôm nô̄m atu ba epesan, enañ êndên ôpatu ba hapesan yani nena, “Hopesan ya aên eka?”

21 *Ôpatu ba hapesan uñ hatôm enja pik tôktôk ba epesan uñ ek indum ku mavimavi esak lôk epesan uñ ek indum ku oyan esak imbin e?

22 Ma aên iyom ma Wapômbên da hatôm esopa anên lahavin ba injik anên lôklinyak lôk lamanin thô ba imbulin nê takatu ba bôk epesan i yôv ek neja vovan. Ma don̄tom mi, havalon kapô lon ba min habulin nê takên kethen ami.

23 Yani hadum aên ek injik anên lôkman̄gin anôn thô êndên avômalô ôdôn yan atu ba lahiki hathak. Yani bôk hapesan i yôv ek nê̄m anên lôkman̄gin êndên i.

24 Avômalô takên ma alalô takatu ba Wapômbên bôk halam yôv, avômalô Israhel lôk avômalô lon buyan havin.

25 Hathak avômalô lon buyan ma Wapômbên bôk hanan hadên Hosea nena,

“Avômalô takatu ba min yenan ami ma tem yandam i nena ‘yenan avômalô’.

Ma avômalô takatu ba min yalenhavin i ami ma tem yandam i nena ‘avômalô takatu ba yalenhavin videdaun.’ ”

Hosea 2:23

* 9:20: Ais 29:16; 45:9 * 9:21: Jer 18:6

26 Lôm hanaŋ nena,

“Loŋ atu ba bôk yahanan hadêŋ thêlô nena, ‘Môlô
ma miŋ yenan avômalô ami’,
loŋ êŋ ma tem nendam thêlô nena,
‘Wapômbêŋ Lôkmala anêŋ nali.’ ” *Hosea
1:10*

27 Ma hathak avômalô Israel ma plopet Aisaia
bôk hanaŋ nena,

“Avômalô Israel ma hatôm thathe ŋgwêk dan,
ma donjom Anyô Bêŋ tem nêŋ auviŋna iyom
bulubiŋ.

28 Ek malê nena Anyô Bêŋ tem esopa anêŋ indum
abô esak avômalô pik sapêŋ ba injik dan siŋ
kethen oyan.” *Aisaia 10:22-23*

29 Abô êŋ ma hatôm abô yan atu ba Aisaia bôk hato
nena,

“Anyô Bêŋ Lôklokwan Lôkthô Anêŋ Ôdôn miŋ hadô
alalô doho ek namô lôkmala ami,
êŋ ma alalô lôkthô tem nambitak vongovan
oyan êtôm Sodom lo Gomola.” *Aisaia 1:9*

Avômalô Israel miŋ esopa loŋôndê êvhaviŋ ami

30 Aêŋ ba alalô nanan aisê? Avômalô loŋ buyan
miŋ idum ek nimbitak thêthôn ami, ma donjom
ibitak thêthôn hathak iniŋ êvhaviŋ.

31 Ma avômalô Israel esopa balabuŋ ek nimbitak
thêthôn, ma donjom miŋ ibitak thêthôn ami.

32 Eka? Thêlô esoŋ nena tem nimbitak thêthôn
esak iniŋ ku esopa balabuŋ ma miŋ hathak iniŋ
êvhaviŋ ami. Thêlô evak valu vuviyathiŋ atu silili
ba habi i pônêŋ.

33 Hatôm bôk eto nena,

“Odanô! Yahatak valu yaônate hamô Saion ek
 ende anyô liliŋ ba imbi i pônêŋ
 lôk valu bēŋ te ek nembak silili ba nēnēm yak.
 Ma avômalô takatu ba êvhaviŋ yani
 tem miŋ nēnēm mama êndêŋ i ami.” *Aisaia*
8:14; 28:16

10

Israel miŋ eyala Wapômbêŋ anêŋ loŋôndê ek nimbitak thêthôŋ ami

¹ Aiyan thêlô, yakapôlôŋ lahaviŋ yenaŋ avômalô
 Israel nêpôm Wapômbêŋ anêŋ bulubiŋ ba intu ya-
 hateŋ mek ek thêlô.

² Yahanan avanôŋ nena thêlô ethak lôklokwaŋ ek
 nesopa Wapômbêŋ, ma donjom miŋ eyala loŋôndê
 êŋ katô ami.

³ Thêlô miŋ eyala loŋôndê atu ba Wapômbêŋ bôk
 hapôpêk ek endam avômalô nena thêthôŋ ami. Mi,
 esopa thêlôda iniŋ loŋôndê ek nimbitak thêthôŋ.
 Ba intu miŋ êwê Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ êŋ vibin
 ami.

⁴ Kilisi ma balabuŋ anêŋ dan ba intu avômalô
 takatu ba êvhaviŋ yani ibitak thêthôŋ hêk
 Wapômbêŋ ma.

⁵ Mose bôk hato abô hathak loŋôndê balabuŋ atu
 ba avômalô nesopa ek nimbitak thêthôŋ ma aêntêk,
 “Nê takatu ba esopa abô balabuŋ dedaun mavi ma
 miŋ êv yak hathak bute ami intu tem neja
 lôkmala.” *Wok Plis 18:5*

⁶ Ma donjom loŋôndê atu ba avômalô nimbitak
 thêthôŋ esak nēnēmimbiŋ ma miŋ malaiŋ hatôm
 loŋôndê nesopa abô balabuŋ ami, ma mi. Hatôm
 bôk eto nena,

“Môlô miŋ nosoŋ nena unim ku bêŋ hêk ek nosak
leŋ ba unu ami.” *Lo 30:12*

Mi, Kilisi bôk halêm yôv ba intu notak auk êŋ.

⁷ Ma hatôm bôk eto nena,

“Môlô miŋ nosoŋ nena unim ku bêŋ hêk ek unu loŋ
ŋama ami.” *Lo 30:13*

Mi, Wapômbêŋ bôk hik yani liŋ yôv hêk loŋ ŋama ba
intu notak auk êŋ.

⁸ Loŋôndê nanênimbiŋ miŋ hanaŋ hathak nan-
dum ku takêŋ ami. Mi, hanaŋ nena,

“Wapômbêŋ anêŋ abô lêk habobo môlô ba hamô
vemimbôlêk lôk kapôlômim yôv.” *Lo 30:14*

Abô nênimimbiŋ êntêk intu yêlô athak anaŋ hadêŋ
môlô.

⁹ Aêntêk nena honaŋ bêŋ hale vembôlêk nena,
“Yisu ma Anyô Bêŋ” lôk hôêvhaviŋ hêk kapôlôm
nena Wapômbêŋ hik yani liŋ hêk ŋama, êŋ ma
Wapômbêŋ tem nê m o bulubiŋ.

¹⁰ Ek malê nena hêk kapôlôŋiŋ ma avômalô ethak
êvhaviŋ ba Wapômbêŋ halam i nena ŋê thêthôŋ.
Ma hale veŋiŋbôlêk ma avômalô ethak enaŋ iniŋ
êvhaviŋ bêŋ ba Wapômbêŋ hêv i bulubiŋ.

¹¹ Hatôm Wapômbêŋ anêŋ kapya bôk hanaŋ
nena,

“Opalêla takatu ba êvhaviŋ yani ma tem miŋ nênim
mama êndêŋ i ami.” *Aisaia 28:16*

¹² *Anyô Bêŋ doŋtom êŋ iyom intu avômalô pik
sapêŋ iniŋ Anyô Bêŋ. Ba intu abô êŋ hanaŋ hathak
avômalô sapêŋ, avômalô Islael lôk avômalô loŋ
buyaŋ haviŋ. Ma takatu ba elam yani ma hathak
hêv anêŋ wapôm anôŋ hadêŋ i.

* **10:12:** Ap 15:9

13 *Hatôm bôk eto nena,
“Lôkthô atu ba elam Anyô Bêṇ anêṇ athêṇ ma tem
neja bulubiṇ.” *Joel 2:32*

14-15 Avômalô takatu ba miṇ êvhaviṇ Anyô Bêṇ
ami ma tem nendam yani aisê? Môṇ ma nanêm
anyô ek enaṇ Abô Mavi êṇ bēṇ. Ma hanaṇ bēṇ ba
elaṇô, êṇ ma tem nêṇmimbiṇ ba nendam yani ek
nêm thêlô bulubiṇ. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba elaṇô Abô Mavi, thêlô êbôî
hathak ṇê takatu ba ewa abô êṇ ba êyô
enaṇ.” *Aisaia 52:7*

16-17 Aêṇ ba avômalô ethak elaṇô abô hathak Kilisi
vêm ka êvhaviṇ Abô Mavi takatu ba elaṇô. Ma
doṇtom avômalô Israel naju iyom ewa Abô Mavi êṇ
thô. Hatôm bôk Aisaia hanaṇ,

“Anyô Bêṇ, opalê hêvhaviṇ abô takatu ba yêlô anan
hadêṇ i? Mi la.” *Aisaia 53:1*

18 Ma malê te hapôm Israel ba thêlô bēṇ anêṇ miṇ
êvhaviṇ ami? Thêlô miṇ elaṇô Abô Mavi ami e? Mi,
bôk elaṇô yôv. Hatôm bôk eto nena,

“Abô êṇ bôk havenṇ mayaliv ba hi hayô pik anêṇ
daṇ.” *Kapya Yēṇ 19:4*

19-21 Avanôṇ, Israel elaṇô, ma doṇtom êthôṇ anêṇ
ôdôṇ paliṇ e? Mi, thêlô bôk elaṇô ba eyala yôv ma
doṇtom miṇ êvhaviṇ ami. Lemimimbi abô atu ba
Aisaia bôk hatô hathak Israel nena,

“Wak nômbêṇ intu ma yahalek yabahēṇ hadêṇ
môlô,

ma doṇtom môlô ma ṇê auk thekthek lôk
lemimôndôṇ kôtôṇ.” *Aisaia 65:2*

Ba intu Wapômbêṇ hanaṇ ba Mose hatô aêntêk,

* **10:13:** Jol 2:32

“Tem yanê m mek mavi êndê avômalô athên mi lôk
 auk mi ek yandum môlô Isael maleñjikilik
 lôk leññña.” *Lo 32:21*

Ma Aisaia min hakô ami ma hanañ auk êñ bêñ
 nena,

“Avômalô takatu ba min êbôlêm ya ami intu bôk
 êpôm ya yôv.

Ma avômalô takatu ba min enañ hik ya lin ami
 ma tem yanğik ya thô êndê i.” *Aisaia 65:1*

11

Wapômbên min havôlin dôm ek Isael ami

¹ *Aên ba intu yahanañ hik môlô lin nena
 Wapômbên hapôlik ek anên avômalô Isael e?
 Milôk. Yada ma anyô Isael te ma Ablaham anên
 lim ba yahabitak anên Benjamin anên ôdôn ba intu
 oyala nena Wapômbên min hapôlik ek Isael ami.

² Sêbôk atu ba môn anôn ma Wapômbên bôk
 lahavin thêlô yôv ba intu min hapôlik hathak
 anên avômalô ami. Lemimimbi Wapômbên anên
 kapy bu atu ba hanañ hathak Elia. Yani hatatale
 avômalô Isael ba hanañ hadên Wapômbên nena,

³ “Anyô Bên, thêlô ik anêm plopet pôpônô lôk ik
 anêm lon êbôk da pepesa. Ma yada iyom
 êntêk yahamô denañ ba thêlô idum ek nijik
 ya vônô imbin.” *I Kin 19:10,14*

⁴ Ma donjom Wapômbên hanañ aisê hadên Elia?
 Hanañ,

“Yahavalon avômalô Isael hatôm 7,000 takatu ba
 min êv yen hadên Ngôk Baal ami lon hatôm

* **11:1:** 1Sml 12:22; Sng 94:14; Plp 3:5

yada yenaŋ. Ma miŋ o iyom ami.” *I Kiŋ 19:18*

⁵ Ma lêk aêŋ iyom, Wapômbêŋ hik anêŋ wapôm sam ba halam avômalô Israeŋ auviŋna.

⁶ *Yani habi anêŋ wapôm sam ba halam thêlô. Ma miŋ hathak iniŋ ku ami. Hêv hathak iniŋ ku, êŋ ma miŋ wapôm anôŋ ami.

⁷ Abô êŋ anêŋ ôdôŋ ma aêntêk. Avômalô Israeŋ idum lôklokwaŋ ek nimbitak thêthôŋ ênjêk Wapômbêŋ ma, ma donŋtom mi. Vi atu ba Wapômbêŋ halam iyom intu ibitak thêthôŋ. Ma vi dedaun ma hadum thêlôniŋ auk thekthek.

⁸ Hatôm Wapômbêŋ anêŋ kapy a hanan, “Wapômbêŋ bôk hadum ba thêlô leŋviŋmalaiŋ.

Ma bôk hik maleniŋ siŋ ek miŋ nêgê ami.

Ma bôk habi leŋôndôŋ siŋ ek miŋ nedaŋô ami. Ba bôk êmô aêŋ aleba lêk.” *Lo 29:4; Aisaia 29:10*

⁹ Ma hatôm bôk ba Devit hanan hadêŋ Wapômbêŋ hathak avômalô Israeŋ nena,

“Undum nôŋ mavi atu ba thêlô ethak eyan im-bitak êtôm adêk ek embaloŋ thêlô loŋ ek nêŋem yak ba neja malaiŋ êtôm iniŋ vuli.

¹⁰ Ômbi thêlô maleniŋ siŋ ek miŋ nêgê tak ami, ma wak nômbêŋ intu ma thêlô dômiŋ lokwaŋ da lokbaŋ ênjêk aêŋ.” *Kapy a Yen 69:22-23*

Wapômbêŋ hawa alokwaŋ bomaŋ thaŋaŋ ba hagêgê loŋ haviŋ alokwaŋ yôhôm

¹¹ *Ba intu yahanan hadêŋ môlô hathak Israeŋ aêntêk. Thêlô êv yak ba miŋ hatôm nimbiyô esak loŋbô ami e? Mî anôŋ, tem nimbiyô esak loŋbô.

* **11:6:** Gal 3:18 * **11:11:** Ap 13:46

Ma don̄tom hathak iniñ kambom ma Wapômbên hêv avômalô loñ buyañ bulubiñ ek batu nêgê ba malen̄ñkilik esak.

¹² Hathak iniñ kambom lôk etak Wapômbên ma avômalô pik sapên lôk avômalô loñ buyañ ewa mek mavi. Vêm ba ele i liliñ, êñ ma oyala nena tem neja mek mavi bên anôn êmôn ek yañ bô.

¹³ Yahato abô êntêk hadên mômô avômalô loñ buyañ. Wapômbên bôk halam ya ek yambitak avômalô loñ buyañ iniñ aposel ba yalen̄mavi hathak ku êñ. Ba intu yahadum ku êñ dedaun mavi

¹⁴ ek batu yenañ avômalô Israel nêgê nô m mavi takatu ba Wapômbên hadum hathak mômô ba malen̄ñkilik esak ek Wapômbên nêm doho bulubiñ.

¹⁵ Lêk ma Wapômbên hatak avômalô Israel ba intu avômalô pik sapên ethak don̄tom havin̄ Wapômbên. Ma haven̄ yam atu ba Wapômbên hawa i hathak loñbô, êñ ma tem êtôm iviyô hêk ñama.

¹⁶ Alalô ayala nena êbôk polom ba êv bute hadên Wapômbên, êñ ma polom lôkthô habitak mathen̄. Ma alokwañ oliv ñgalôk mathen̄ ma anên̄ than̄añ sapên ma mathen̄ havin̄. Ma aên̄ iyom ma avômalô Israel iniñ limi bôbô bôk mathen̄ ba intu limi luk-muk ma tem mathen̄ aên̄ iyom.

¹⁷ *Avômalô Israel ma hatôm alokwañ oliv yôhok êñ. Ma mômô avômalô lôn̄ buyañ ma hatôm alokwañ oliv bomañ. Ma Wapômbên hale oliv yôhok anên̄ than̄añ doho vê, ma hawa mômô oliv bomañ anên̄ than̄añ ba hagêgê loñ hathak oliv yôhok. Ba

* 11:17: Ep 2:11-19

intu môle othak donjom haviñ thañaj vi atu ba hamô denaj ba owa pik anêñ lêñlêñ atu ba oliv ñgalôk havôv.

¹⁸ Aêñ ba miñ nobam amda ba nonaj nena yêlô awa alokwan yôhok thañaj anêñ loñ ami. Môle ma thañaj oyan ma Israel limi ma ñgalôk, ma ñgalôk êñ intu havatho môle loñ ma miñ môle ovatho a êñ anêñ ñgalôk loñ ami.

¹⁹ Ma donjom môle doho tem nonaj nena, “Wapômbêñ hale thañaj doho vê ek yêlô naja inin loñ.”

²⁰ Avanôn, ma donjom lemimimbi nena Wapômbêñ hadabêñ i kisi hathak miñ êvhavin ami ma hawa môle hathak unim ôêvhavin. Ba intu nôkô ek Wapômbêñ ba miñ nobam amda ami.

²¹ Wapômbêñ bôk hadabêñ alokwan yôhok da anêñ thañaj vi kisi yôv, ma hatôm edabêñ môle kisi imbiñ.

²² *Ba intu lemimimbi nena Wapômbêñ hathak mayôhok lôk mathêlêv haviñ. Yani mathêlêv hadêñ avômalô takatu ba êv yak, ma mayôhok hadêñ môle takatu ba ômô anêñ mayôhok kapô ba miñ notak ami. Ma otak, ma tem edabêñ môle kisi imbiñ.

²³ Ma avômalô Israel ele i liliñ ba êvhavin, êñ ma tem Wapômbêñ êgêgê i loñ esak alokwan atu esak loñbô. Yani hatôm indum aêñ.

²⁴ Ek malê nena Wapômbêñ bôk hale môle vê hêk oliv boman ba hagêgê loñ hathak oliv yôhok yôv. Alokwan êñ ma miñ unim ami. Ba intu miñ malain ek êgêgê oliv yôhok da anêñ thañaj esak loñbô ami.

* **11:22:** Jon 15:2,4

Wapômbên lahaviñ injik anên lahiki thô êndên avômalô sapên

²⁵ Aiyan thêlô, yalenhaviñ môle noyala abô lôk kup êntêk ek min nômboam ami. Abô lôk kup êñ ma aêntêk. Avômalô Israel vi iniñ kapôlônñ lêk thekthek ba tem nêmo aên endeba avômalô lôn buyan takatu ba Wapômbên dalam i, nênemimbin ba nêyô ek yani am.

²⁶ *Êñ ma tem yani nêmo Israel sapên bulubinj. Hatôm bôk eto abô atu ba Wapômbên hanañ nena, “Anyô hêv bulubinj tem êlêm anên Saion, ma tem injik avômalô Israel liliñ ênjêk iniñ kambom.

²⁷ *Êñ ma tem yalenjimb tabô atu ba bôk yahavak haviñ i nena tem yanêm iniñ kambom vê.” *Aisaia 59:20-21*

²⁸ Avômalô Israel min ewa Abô Mavi thô ami ba intu Wapômbên hapôlik hathak i. Nôm êñ hêv môle avômalô lon buyan sa. Ma donjom Wapômbên bôk dalam thêlô ba havak balabuñ haviñ iniñ limi ba intu lahaviñ thêlô dena.

²⁹ Ek malê nena Wapômbên hathak dalam avômalô ba hêv mek hadên i ma tem min lapalin i ba nêmo anên mek vê esak lonbô ami.

³⁰ Bôk môle avômalô lon buyan lemimôndôn kôtôn hadên Wapômbên. Haven yam ma avômalô Israel lenjônndôn kôtôn haviñ ba intu Wapômbên hêv kapô hadên môle.

³¹ Ma aên iyom ma avômalô Israel lêk lenjônndôn kôtôn ba Wapômbên hêv kapô ek môle. Hadum aên ek wak te ma tem nêmo kapô ek thêlô imbin.

* **11:26:** Ais 59:20-21 * **11:27:** Ais 27:9; Jer 31:33-34

³² Wapômbên hatak avômalô sapên ek nesopa iniñ lenjônônôn kôtôn ek injik anên lahiki thô êndên thêlô sapên.

Nambô Wapômbên anên athên

³³ *Aiyê, yahason kambom hathak Wapômbên anên wapôm lôk anên auk lôk anên hayala nômkama ma anên dañ mi!

Opalê hatôm eyala anên auk atu ba lahabi am?
Mi anôn.

Anyô late min hatôm eyala anên lonjônôn atu ba hapesan ami.

³⁴ *Opalê hatôm eyala Wapômbên anên tabilôk?
Mi.

Ma opalê hatôm nêma auk êndên yani? Mi anôn.

Aisaia 40:13

³⁵ Ma opalê hatôm nêma nômlate êndên yani ek êwê viyan. Milôk! *Jop 41:11*

³⁶ *Nômkama lôkthô halêm anên yani ba imin hathak anên lôklokwan lôk êmô ek nêmbô yani.

Nanêm athên lôkmanjin êndên yani êtôm wak nômbên intu sapên. Avanôn bin.

12

Nanêm i êtôm da êndên Wapômbên

¹ *Aên ba, aiyen thêlô, Wapômbên lahiki lôbôlôn hathak alalô. Ba intu yahason môlô lokwan nena nônêm am vidon êndên yani êtôm alim takatu ba ik vônô hêk lonjônôn da. Da ên ma lôkmala lôk mathen

* **11:33:** Ais 55:8-9

* **11:34:** 1Ko 2:16

* **11:36:** 1Ko 8:6

* **12:1:** Lom 6:11,13; 1Pi 2:5

ba hêv lamavi hadêw Wapômbêw. Êw ma hatôm ôêv
yew anôw hadêw Wapômbêw.

² Ba nônem lon ênjêk kapôlômim ek Wapômbêw
epesaw môle nim auk imbitak lukmuk ek môle
numbitak yandaw. Ma min nosopa avômalô pik
vejingwam ami. Êw ma tem noyala ba nosopa
nôm takatu ba Wapômbêw lahawin. Lahawin êw ma
mavi lôk mabun anôw ba tem indum Wapômbêw
lamavi.

*Nandum ku esak wapôm takatu ba Wapômbêw
hêv hadêw alalô tomtom*

³ *Wapômbêw habi anêw wapôm sam ba hêv ya
ku aposel. Ba intu yahanaw hadêw môle nena
lemimimbi am ba nutitin am katô esak êvhawin atu
ba Wapômbêw hêv hadêw môle tomtom. Ma min
nosow nena môle ma nê bêwbêw ami.

⁴ *Anyô linkupik ma donjom iyom, ma donjom
anêw lôbôlebô ma bêw anôw. Ma lôbôlebô takên
ethak idum ku lomalomaw.

⁵ Ma alalô aêw iyom. Alalô ma bêw anôw ma
donjom athak donjom hawin Kilisi ba abitak kupik
donjom. Ba intu alalô amô hatôm nê ôdôw te iyom.

⁶ *Ma Wapômbêw hik anêw wapôm sam ba hêv
auk ku lomalomaw hadêw alalô tomtom. Ôpatu
ba hawaw auk ek enaw Wapômbêw anêw abô êtôm
plopêt, êw ma yani indum ku êw êtôm anêw
hêvhawin.

⁷ Ma yaw hawaw auk ek indum ku nêw avômalô sa,
êw ma nêw i sa. Ma te hawaw auk ek êndôw avômalô
esak Wapômbêw anêw abô, ma êndôw.

* 12:3: 1Ko 12:11; Ep 4:7; Plp 2:3 * 12:4: 1Ko 12:12,27 * 12:6:
1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11

⁸ Ma yaŋ hawa auk ek embatho avômalô vi loŋ, êŋ ma embatho i loŋ. Ma te hawa auk ek nê m avômalô sa esak nômkama, êŋ ma nê m lôk lavidonŋ. Ma te hawa auk ek eyabiŋ avômalô, êŋ ma eyabiŋ dedaunŋ mavi. Ma te hawa auk nê m kapô ek avômalô, êŋ ma indum lôk lamavi.

Kobom leŋhaviŋ

⁹ Lemimbiŋ avômalô lôk lemvidonŋ. Ma nôpôlik esak nô m takatu ba kambom ma nobalonŋ nô m takatu ba mavi loŋ.

¹⁰ *Lemimbiŋ avômalô takatu ba êvhaviŋ videdaunŋ êtôm lemhaviŋ mamuyaŋ. Ma nê m athêŋ bêŋ êndêŋ i êmônŋ ek o.

¹¹ Ma nô nê m am lôkthô ek nundum Anyô Bêŋ anêŋ ku ma miŋ o vau ami. Ma notak Lovak Mathenŋ ek esaŋ êtôm atum êmô mômô kapôlômim.

¹² *Ma nô nê m malemim lôk lemimmavi. Ma malaiŋ hapôm o ma ômô malinjaô. Ma otenŋ mek thôthô.

¹³ *Ma avômalô mathenŋ takatu ba êv i sêkêya, êŋ ma nê m i sa. Ma avômalô malak yaŋ êlê m, onja i thô ba oyabiŋ i mavi.

¹⁴ *Nê m mek ek avômalô takatu ba idum kambom hadêŋ o. Nê m mek ma miŋ ondaŋ ek Wapômbêŋ nê m malaiŋ êndêŋ i ami.

¹⁵ Avômalô takatu ba leŋiŋmavi ma lemmavi imbiŋ i. Ma avômalô takatu ba elanŋ asêŋ malêŋ ma ondaŋ imbiŋ i.

¹⁶ *Nômô malinjaô imbiŋ am. Ma miŋ osonŋ nena o anyô bêŋ ami. Mi, otauviŋ o ba ômô imbiŋ nê

* **12:10:** 1Pi 1:22 * **12:12:** 1Te 5:16-18 * **12:13:** Hib 13:2

* **12:14:** Mat 5:44; 1Ko 4:12 * **12:16:** Snd 3:7

athên mi. Ma minj oson nena o anyô lôkauk bên ami. Mi.

¹⁷ *Anyôla hadum kambom hadên o ma minj nunjwik kambom ênj liliñ êndên yani ami. Undum malêla takatu ba avômalô eyala nena mavi iyom ênjêk thêlô malenjin.

¹⁸ Ombatho o lonj lôklokwanj ek ômô labali imbinj avômalô sapên.

¹⁹ *Aiyanj thêlô, minj nôwê kambom viyanj ami ma notak êndôk Wapômbênj anênj lamaninj kapô. Hatôm bôk eto nena,

“Ya Anyô Bênj yahananj nena ku nijik anyô lenjkadôk linj ma yenanj ku ba tem yandum.”
Lo 32:35

²⁰ *Ma

“Ôpatu ba hapôlik hathak o hama kisi ma nê m nôm êndên yani.

Ma hathakmunin ma nê m njanj ek inum.

Hudum aênj ma tem nê m yani mama bênj.”

Gutpela Sindaun 25:21-22

²¹ Aênj ba undum mavi iyom ek ômô kambom lu, ma minj otak kambom ek êmô o lu ami.

13

Alalô namô gavman vibin

¹ *Gavman pik sapên ma Wapômbênj hatak i ba hêv lôklokwanj hadên i ek neyabinj avômalô. Gavman te minj habitak oyanj ami ma mi. Ba intu avômalô lôkthô nê m thêlô vibin.

* **12:17:** 1Te 5:15

* **12:19:** Mat 5:39

* **12:20:** Mat 5:44

* **13:1:** Snd 8:15; Tit 3:1

² Aêṇ ba anyôla hadô êmô gavman vibinṇ, êṇ ma hadô ek êmô Wapômbêṇ baṇ vibinṇ. Ba intu ôpêṇ tem indum abô ba enja malaiṇ.

³ *Opalêla intu êkô ek gavman? Avômalô takatu ba idum mavi e? Mi, nê takatu ba idum kambom. Ba intu undum mavi ek gavman miṇ nêṃ vovaṇ êndêṇ o ami, ma embam o iyom. Êṇ ma tem miṇ ôkô ek gavman ami.

⁴ Gavman ma Wapômbêṇ anêṇ nê ku ek nêṇêṃ o sa ek ômô mavi. Wapômbêṇ hêv lôklokwaṇ hadêṇ i ek nêṇêṃ anêṇ vovaṇ êndêṇ avômalô takatu ba idum kambom. Ma thêlô miṇ ewa lôklokwaṇ êṇ oyaṇ ami. Mi, ba intu hudum kambom, êṇ ma ôkô.

⁵ Aêṇ ba alalô miṇ namô gavman vibinṇ esak akô ek naja vovaṇ iyom ami. Mi, esak nayala ênjêk kapôlôṇiṇ nena êṇ ma mavi.

⁶ *Aêṇ ba intu alalô athak êv takis. Gavman ma Wapômbêṇ anêṇ nê ku ba ethak idum iniṇ ku thêthôṇ.

⁷ Ba intu malêla takatu ba enaṇ nena nêṃ ma nêṃ. Elam takis alêla ma nêṃ. Ma anyôla hamô o vuliṇ ma ômô yani vibinṇ. Ma opalêla takatu ba ewa athêṇ bêṇ ma nêṃ athêṇ bêṇ êndêṇ i.

Lemimbiṇ avômalô vi

⁸ *Ôwê anêṃ malêla takatu ba viyaṇ hêk denaṇ. Ma undum ku esak viyaṇ donṭom atu hêk nena lemimbiṇ avômalô. Hudum aêṇ ma hatôm abô balabuṇ lôkthô hik anôṇ hamiṇ o.

* **13:3:** 1Pi 2:13-14 * **13:6:** Mat 22:21 * **13:8:** Mat 22:39-40;
Jem 2:8

9 * Abô balabun hanan aêntêk, “Min undum sek imbin anyô yan yanavi ami. Min nungwik anyô vônô ami. Min onja vani ami. Ma min malemkilik esak anyô vi inin nômkama ami.” Ma hanan abô balabun vi havin. Balabun nômbên ên hamô balabun ali êntêk kapô nena, “Lemimbîn anyô yan êtôm lemhavin oda.”

10 * Alalô lenjnhavin avômalô vi ma tem min nandum i kambom ami. Ba intu alalô lenjnhavin avômalô vi, ên ma hatôm balabun lôkthô hik anôn.

Waklavôn naja bulubin lêk habobo

11 * Oyala waklavôn êntêk ba lêk alalô amô, aên ba nosopa abô takatu ba lêk yahanan yôn hadên môle. Sêbôk atu ba alalô aêvhavin môn anôn ma hamô daim dokte, ma donjom waklavôn naja bulubin lêk habobo. Ba intu notak malemim hayan ma numbiyô.

12 * Bôlôvôn anên dan lêk habobo ma wak tem imbi. Ba intu nômbi momanjin anên ku thô ma noba deda anên nômkama vovak.

13 * Aên ba alalô nasopa waklavôn ên anên kobom mavi. Ba min nandum nômkama mayaliv lôk nanum wain ba nambitak molo ami. Ma min nandum sek walilin lôk nasopa thethanak ami. Ma natak lenjnana lôk lenjndan.

14 * Min nundum kobom takên ami, ma mi. Omba Anyô Bêñ Yisu Kilisi êtôm anêm kwêv ma

* 13:9: Kis 20:13-15,17; Lo 5:17-19,21 * 13:10: 1Ko 13:4-7
 * 13:11: Ep 5:14; 1Te 5:6-7 * 13:12: 1Jon 2:8 * 13:13: Luk 21:34; Ep 5:18 * 13:14: Ep 5:11

miŋ ômbôlêm kambom anêŋ loŋôndê ek undum
thethaŋak lamavi ami.

14

*Minŋ ôŋgô môlôviyaŋ ba nonaŋ nena ŋê kambom
ami*

¹* Onja ŋê takatu ba iniŋ êvhaviŋ pulusik thô. Ma
hathak auk atu ba Wapômbêŋ anêŋ abô miŋ hik
thô halêm yaiŋ ami ma miŋ otatale i esak iniŋ auk
atu ba leŋiŋhabi nena malê intu mavi lo kambom
hêk Wapômbêŋ ma ami.

²* Ma anyô yaŋ anêŋ êvhaviŋ ma lôklokwaŋ ba
hatôm enjaŋ nôŋ lomaloma sapêŋ. Ma yaŋ anêŋ
hêvhaviŋ ma pulusikna ba intu hayaŋ nôŋ ku kapô
iyom ma hatip ek alim atu ba êv hadêŋ ŋgôk.

³* Ôpatu ba hayaŋ nôŋkama sapêŋ ma miŋ enaŋ
nena ôpatu ba hatip ek nôŋ doho ma anyô kam-
bom ami. Ma ôpatu ba hatak nôŋ doho ma miŋ
etatale ôpatu ba hayaŋ nôŋkama sapêŋ ami. Mi,
Wapômbêŋ bôk hawa yani yôv.

⁴* Ma o opalê ba hotatale anyô yaŋ anêŋ anyô
ku? Ôpêŋ da anêŋ anyô bêŋ tem enaŋ nena ôpêŋ
hamiŋ mena hêv yak. Ma Anyô Bêŋ da tem em-
batho ôpêŋ loŋ ek imiŋ.

⁵* Ma avômalô vi leŋiŋhabi nena wak doho ma
mathenŋ ma doho ma mi. Ma vi leŋiŋhabi nena wak
lôkthô ma hatôm donŋtom iyom. Hathak auk êŋ ma
anyô tomtom da leŋiŋimbi katô am ka nesopa iniŋ
êvhaviŋ.

* 14:1: Lom 15:7 * 14:2: Stt 9:3-4 * 14:3: Kol 2:16 * 14:4:
Mat 7:1; Jem 4:11-12 * 14:5: Gal 4:10-11

⁶ Avômalô takatu ba leñinhabi nena wak doho ma mathen ma ethak idum aên ek êv athên bêñ hadên Anyô Bêñ. Ma vi atu ba ethak eyañ alim ma êv leñinmavi hadên Wapômbên ba eyañ ek nênem athên bêñ êndên Anyô Bêñ. Ma avômalô takatu ba itip ek alim ma êv leñinmavi hadên Wapômbên ba eyañ iniñ nôm ek nênem athên bêñ êndên Anyô Bêñ.

⁷ Alalô nê êvhavin min adum nômlate ek alalô da iyom ami. Mi, nômkama lôkthô atu ba adum, amô lôkmala mena ama, ma adum ek Anyô Bêñ.

⁸ *Alalô amô lôkmala, ma amô ek nanêm athên bêñ êndên Anyô Bêñ. Ma ama, ma ama ek nanêm athên bêñ êndên Anyô Bêñ aên iyom. Ba intu alalô amô mena ama, alalô ma Anyô Bêñ da anên.

⁹ Kilisi bôk hama ba haviyô hathak lonbô ek imbitak nê lôkmala lôk nê nama iniñ Anyô Bêñ.

¹⁰ *Aên ba aisê ka môlô otatale môlôviyan? Ma aisê ka môlô ôyê môlôviyan ba onañ nena thêlô ma nê kambom? Wapômbên tem indum abô ba alalô sapên tem namin yani ma êndên wak êñ.

¹¹ *Hatôm bôk eto nena,
 “Yada Anyô Bêñ, yahamô aên, ba yahanañ avanôn
 bin nena
 avômalô sapên tem nedek venindôn lêlô
 ma nênem athên bêñ êndên ya Wapômbên.”

Aisaia 45:23

¹² Ba intu alalô tomtom tem namin Wapômbên ma ek nandum abô esak alalôaniñ nôm takatu ba adum.

Min undum mamuyan nêñ yak ami

* 14:8: Gal 2:20 * 14:10: 2Ko 5:10 * 14:11: Plp 2:10-11

13 Wapômbên tem endanô avômalô lôkthô inin abô ba intu notak auk notatale avômalô êvhavin vi. Ma lemimimbi katô ek min nundum nômlate ek nosale lôk numbulin môlôviyan ami.

14 *Yahamô havin Anyô Bên Yisu ba yahayala lôk yahêvhavin nena nôml takatu ba êv hadên ngôk lôk nôml sapên ma mavi hêk Wapômbên ma ek nejan. Ma donjom anyôla lahabi nena nômlate lelaik hêk Wapômbên ma, ên ma nôml ên lêk lelaik ek ôpên.

15 *Hoan nômlate atu ba mamuyan hêvhavin nena lelaik ba hôêv malain hadên yani, ên ma min hosopa lenhavin anên lonônê ami. Kilisi hama hathak ôpên ba intu min undum ek yani nêml yak esak nôml atu ba hoan ami.

16 Aên ba hoyala nena nôml lôkthô ma mavi ek nejan, ên ma auk mavi. Ma donjom mamuyan atu ba hapôlik ek nômla doho hayô, ên ma oyabin o ek anêml auk mavi ên min imbulin yani ba enan abô kambom esak anêml auk ên ami.

17 Nôml eyan lo inum, ên ma nôml oyan. Nômbên hêk Wapômbên anên lon lôklinyak ma nandum nômkama thêthôn lôk namô labali imbin i ma namô lôk lenjnmavi. Nôml takên halêml anên Lovak Mathên.

18 Ôpatu ba hadum Kilisi anên ku takên hêv lamavi hadên Wapômbên ba avômalô ebam yani.

19 *Aên ba alalô nandum ek namô yôhok imbin i lôk nambatho alalôanin êvhavin lon.

20 *Ma min umbulin Wapômbên anên ku esak nôml eyan ami. Nôml lôkthô ma mabun hêk

* 14:14: Ap 10:15; Tit 1:15 * 14:15: 1Ko 8:11-13 * 14:19: Lom 12:18; 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13

Wapômbên ma, ma don̄tom hoan̄ nômla te atu ba hadum ba anyô yan̄ hêv yak, ên̄ ma hudum kambom.

²¹ Aên̄ ba hoan̄ alim mena hunum wain̄ mena hudum nômla yan̄ atu ba hadum mamuyan̄ hêv yak, ên̄ ma mavi ek otak.

²² Anêm auk hathak nôml takatu ba lêk ya-hanan̄, ên̄ ma êmô imbin̄ oda lôk Wapômbên̄ ijom. Avômalô takatu ba esopa inin̄ êvhavin̄ lôk kapôlôn̄in̄ labali lêk êmô lôk len̄in̄mavi.

²³ Ma don̄tom avômalô takatu ba eyan̄ nôml lôk auk ju, ên̄ ma min̄ esopa inin̄ êvhavin̄ ami ba intu idum kambom hêk Wapômbên̄ ma. Malêla takatu ba hudum ma min̄ halêm anên̄ hôêvhavin̄ ami, ên̄ ma hatôm hudum kambom.

15

Nundum nômkama lôkthô ek nônlêm môlôviyan̄ sa

¹ Alalô takatu ba aêvhavin̄ lôklokwan̄ min̄ nasopa alalôanin̄ len̄in̄havin̄ ijom ami. Mi, nanêm avômalô takatu ba inin̄ êvhavin̄ pulusikna sa ba naja inin̄ malain̄ imbin̄.

^{2*} Ma alalô tomtom len̄in̄imbi alalôanin̄ iviyan̄ ek nanêm i sa ek inin̄ êvhavin̄ imbitak lôklokwan̄.

³ Êtôm Kilisi da bôk hadum ba min̄ hasopa yanida anên̄ lahavin̄ ami. Mi, bôk eto nena, “Wapômbên̄, abôma atu ba enan̄ hathak o ma lêk hapôm ya havin̄.” *Kapya Yen̄ 69:9*

^{4*} Abô lôkthô atu ba bôk eto hêk Wapômbên̄ anên̄ kapyia ma eto ek êndôn̄ alalô ek namô malinyaô

* 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:4: 2Ti 3:16

lôk nê̄m alalô thêvô ek alalô nanê̄m malen̄iñ ek Wapômbên anên̄ bulubiñ.

⁵ Wapômbên atu ba hathak havatho môlô loñ ek nô̄mô malin̄yaô lôk hêv môlô thêvô ma tem indum ba môlô kapôlômim imbitak don̄tom êtôm Yisu Kilisi anên̄ lahaviñ.

⁶ Ek môlô sapên̄ kapôlômim don̄tom lôk auk don̄tom ba nô̄nê̄m athên̄ lôkman̄giñ êndên̄ Wapômbên alalôaniñ Anyô Bên̄ Yisu Kilisi anên̄ Lambô.

Yisu halêm ek nê̄m avômalô Israel lo avômalô loñ buyan̄ sa

⁷*Aên̄ ba onja nê̄ êvhaviñ vi thô êtôm môlôviyan̄ hatôm Kilisi bôk hawa môlô thô. Nundum aên̄ ek nê̄m athên̄ lôkman̄giñ êndên̄ Wapômbên.

⁸*Yahanañ avanôn̄ nena Kilisi habitak hatôm nê̄ Israel iniñ anyô ku ek hik thô nena Wapômbên hasopa anên̄ abô takatu ba bôk habutiñ haviñ iniñ limi.

⁹*Ma Kilisi hadum ku êñ ek avômalô loñ buyan̄ hatôm nê̄nê̄m athên̄ lôkman̄giñ êndên̄ Wapômbên hathak anên̄ hêv kapô hadên̄ thêlô. Hatôm bôk eto nena,

“Tem yambam anê̄m athên̄ ênjêk nê̄ loñ buyan̄ malêvôn̄.

Lôk yanê̄m yen̄ êndên̄ o.” *Kapya Yen̄ 18:49*

¹⁰ Ma buyan̄ hanañ nena,

“Môlô nê̄ loñ buyan̄, lemimmavi imbiñ Wapômbên anên̄ avômalô.” *Lo 32:43*

¹¹ Ma bute hanañ nena,

“Môlô avômalô loñ buyan̄ sapên̄ nô̄mbô Anyô Bên̄.

* 15:7: Lom 14:1 * 15:8: Mat 15:24 * 15:9: Ap 3:25

Lôk avômalô pik sapêñ nônêm yeñ ba nômbô
yani.” *Kapya Yeñ 117:1*

12 *Ma Aisaia bôk hato abô te aêntêk,

“Jesi anêñ ôdôñ ma su lukmuk tem ipililip.*

Yani tem imbitak kiñ ba eyabiñ avômalô loñ
buyañ sapêñ.

Ma thêlô tem nêñêm maleñ ek nôñ atu ba yani
bôk havak abô hathak.” *Aisaia 11:10*

13 Môlô ôêvhaviñ ma Wapômbêñ ma nôñ mavi
lôkthô atu ba ôêv malem hathak anêñ ôdôñ tem
êmbôlô môlô kapôlômim siñ esak leñiñmavi lôk la-
bali. Ma hathak Lovak Matherñ anêñ lôklokwan
ma tem indum ek môlô malemim endahaliñ nôñ
takatu ba tem Wapômbêñ nêñ.

Pol anêñ ku hawa Abô Mavi hi loñ buyañ

14 Aiyañ thêlô, yahayala nena môlôda othak
udum mavi lomalomaba unim auk mavi ma bêñ
ba intu hatôm nôñdôñ amda.

15 Wapômbêñ habi anêñ wapôm sam hadêñ ya ba
hêv anêñ ku hadêñ ya ba intu yahato abô lôkliñyak
doho hêk kapya êntêk hadêñ môlô ek lemimimbi
esak loñbô.

16 *Yani halam ya ek yambitak êtôm Yisu Kil-
isi anêñ anyô habôk da ek môlô avômalô loñ
buyañ. Ba intu yahanañ Wapômbêñ anêñ Abô
Mavi hadêñ môlô ek yanêm môlô êtôm da ôv mavi
êndêñ Wapômbêñ. Lovak Matherñ hadum ba da êñ
habitak mathenñ.

* 15:12: ALK 5:5

* 15:12: Jesi ma Kiñ Devit anêñ lambô.

* 15:16: Lom 1:5; 11:13

17 Aêṇ ba Yisu Kilisi hadum ku bêṇ hathak ya ek yandum Wapômbêṇ anêṇ ku ba intu hathak ku takêṇ ma yahabam yada.

18 Tem miṇ yanan abô esak malêla takatu ba yada yahadum ami. Mi, tem yanan esak nôṃ takatu ba Kilisi hadum hathak ya iyom ek batu avômalô loṇ buyan nêṇemimbiṇ Wapômbêṇ esak nôṃ takatu ba yahadum lôk yahanan.

19 Ma êyê nômbithi lôk lavôṇiṇ lomaloma takatu ba yahadum hathak Lovak Mathen anêṇ lôklokwan. Ba intu nê loṇ buyan esopa Wapômbêṇ anêṇ abô. Aêṇ ba bôk yahanan Abô Mavi lôkthô hathak Kilisi halôk Jerusalem ba hi loṇ sapêṇ aleba hayô plovins Ililikum.

20 *Yahathak yalen hik ya lôklokwan ek yanan Abô Mavi emben loṇ takatu ba miṇ bôk elanô abô hathak Kilisi ami. Yahadô yandav unyak êyômô loṇ lavôṇ atu ba anyô yan bôk halav halôk yôv.

21 Hatôm atu ba bôk eto nena,
 “Avômalô takatu ba miṇ bôk enan abô hathak yani
 hadêṇ i ami ma tem nêgê katô.
 Ma avômalô takatu ba miṇ bôk elanô ami ma
 tem neyala katô anôṇ.” *Aisaia 52:15*

Pol hadum ek ni Lom

22 *Ku takêṇ hathak havalon ya loṇ bêṇ anôṇ ba intu miṇ yahathôk ek môlô ami.

23 Sondabêṇ lôbôlôn ya thôthô ek yasôk yangê môlô ma donṭom mi. Ma yenan ku loṇ êntêk lêk yôv ba intu tem yasôk.

24 Yahadum ek yana Spen, êṇ ma yalenhab i nena tem yande yangê môlô vêṃam ek alalô lenṇimavi

imbiŋ i. Vêm ma môlô nônnêm ya sa esak lonjôndê ek yana Spen.

25 *Ma donjom lêk êntêk ma tem yana Jerusalem ek yanêm i sa esak da vêmam.

26 *Avômalô plovins Masedonia lôk Akaia êv da takêŋ lôk lenjîmavi anôŋ ek nênnêm avômalô mathen takatu ba êv i sêkêya êmô Jerusalem sa.

27 *Thêlô lenjîmavi ek nênnêm da êŋ êndêŋ avômalô Jerusalem ek malê nena avômalô Israel bôk êv nômkama malak len hadêŋ thêlô nê lon buyan ba intu viyan hêk. Ma lêk ma mavi ek thêlô nêwê viyan esak nômkama pik.

28 Tem yada yanja da êŋ ba yana Jerusalem ek yanêm da êŋ solop êndêŋ i. Vêm ma yana Spen ma tem yangê môlô vêmam ka yana.

29 *Yahayala nena yahathôk ek môlô ba alalô amô, êŋ ma Kilisi tem nênnêm mek bêŋ anôŋ êndêŋ alalô.

30 *Aiyan thêlô, Wapômbêŋ anêŋ Lovak Mathen hadum ba alalô lenjîhaviŋ i. Aêŋ ba yahason môlô lokwan hathak Yisu Kilisi anêŋ athêŋ nena nônnêm lêlê esak mek imbiŋ ya ek Wapômbêŋ nênnêm ya sa.

31 Môlô noten mek ek Wapômbêŋ eyabiŋ ya mavi ek nê Israel takatu ba lenjîôndôŋ kôtôŋ miŋ nimbuliŋ ya ami. Ma noten mek imbiŋ ek avômalô mathen anêŋ Jerusalem lenjîmavi esak da takatu ba yahawa ba yaha ek thêlô.

32 Ek Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ yasôk, êŋ ma tem yasôk ek alalô lenjîmavi lôk yambatho môlô lon

* 15:25: 1Ko 16:1-4 * 15:26: Ap 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2,12

* 15:27: 1Ko 9:11 * 15:29: Lom 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1

ma môle nobatho ya lon.

³³ Wapômbên, labali lôkthô anên alan, êmô imbin môle. Avanôn.

16

Pol hêv anên lamavi hadên avômalô

¹ Yahêv abô ek môle hathak livôn Pibi atu ba hathôk ek ênjê môle. Yani ma avômalô êvhavin anên Senklianin avi ku te.

² Ba noja yani thô esak Anyô Bên anên athên êtôm Wapômbên anên avi ku mathên te. Yani bôk hayabin ya lôk avômalô bên anôn hathak anên nômkama. Ba nônem yani sa esak malain malêla takatu ba hapôm yani.

³ *Nônem yenan yalenmavi êndên Plisila lo yamalô Akwila atu ba idum Yisu Kilisi anên ku havin ya.

⁴ Sêbôk ma habobo tem nijik thai vônô esak ya. Ba intu yada lôk avômalô êvhavin lodôn lodôn anên lon buyan sapên leninmavi hathak thai.

⁵ Ma nônem yalenmavi ni êndên avômalô êvhavin takatu ba ethak êv yen halôk thai inin unyak imbin.

Nônem yalenmavi êndên yenan aiyan anôn Epainetus. Yani anyô môn anên plovins Esia atu ba hêvhavin Kilisi vêm ka vi êvhavin haven yam.

⁶ Ma nônem yalenmavi êndên Malia. Yani hathak hadum ku bên ek hêv môle sa.

⁷ Ma nônem yalenmavi êndên Andlonikus lo yanavi Junias. Thai ma yenan avômalô Israel ba

* 16:3: Ap 18:2

bôk êvhaviņ Kilisi hamôn ek ya. Ma bôk yêlô amô koladôn haviņ i. Thai ma aposel lôk athêņ bêņ.

⁸ Nônêm yalenmavi êndêņ Ampliatus atu ba yalenhaviņ hathak Anyô Bêņ anêņ athêņ.

⁹ Nônêm yalenmavi êndêņ Ulbanus, yani hadum Kilisi anêņ ku haviņ alalô. Lôk nônêm yalenmavi êndêņ yenaņ aiyaņ Stakis.

¹⁰ Nônêm yalenmavi êndêņ Apeles, yani hawa malaiņ lomalama ma doņtom hamiņ lôklokwaņ hathak Kilisi. Ma nônêm yalenmavi êndêņ avômalô sapêņ atu ba êmô haviņ Alistobulus.

¹¹ Ma nônêm yalenmavi êndêņ Helodion, yani ma yenaņ avômalô Israel te. Ma nônêm yalenmavi êndêņ Anyô Bêņ anêņ avômalô sapêņ atu ba êmô haviņ Nalsisus.

¹² Nônêm yalenmavi êndêņ Tlipina lo Tliposa, avi ju atu ba idum Anyô Bêņ anêņ ku. Nônêm yalenmavi êndêņ livôņ Pelsis, yani hadum Anyô Bêņ anêņ ku lôklokwaņ haviņ.

¹³ *Ma nônêm yalenmavi êndêņ Lupus atu ba Anyô Bêņ bôk habi baņ hayô hêk yôv lo talêbô atu ba habitak hatôm yenaņ wakatik.

¹⁴ Ma nônêm yalenmavi êndêņ Asinklitus lo Plegon ma Helmes lo Patlobas ma Helmas lôk avômalô êvhaviņ takatu ba ethak êmô haviņ thêlô.

¹⁵ Ma nônêm yalenmavi êndêņ Pilologus lôk Julia, ma Neleus lo livavi ma Olimpás lôk avômalô mathen lôkthô atu ba êmô haviņ thêlô.

¹⁶ *Ma nokam mólôviyaņ esak kobom yôhok mathen.

* **16:13:** Mak 15:21 * **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14

Kilisi anêṅ avômalô êvhaviṅ lodôṅlodôṅ sapêṅ êv ininṅ leṅiṅmavi hadêṅ môlô.

Noyabiṅ am

¹⁷ *Aiyaṅ thêlô, yahathô môlô loṅ lôklokwaṅ nena noyabiṅ am esak ṅê takatu ba idum ek nem-bak môlô vose. Thêlô ininṅ abô ma yaṅda ek abô avanôṅ atu ba bôk olaṅô ba ôêvhaviṅ. Ba intu imiṅ môlô loṅ siṅ hathak ôêvhaviṅ. Aêṅ ba nômô daim ek i.

¹⁸ *Thêlô lôk avômalô takatu ba esopa ininṅ kobom idum ku hathak thêlôda ininṅ leṅiṅhaviṅ ma miṅ idum alalôaniṅ Anyô Bêṅ Kilisi anêṅ ku ami. Enaṅ abô vasiṅ mavi lôk abô lôk thôk ek nesau avômalô takatu ba ininṅ auk voloṅ.

¹⁹ *Avômalô êvhaviṅ lôkthô bôk elaṅô yôv nena môlô ma avômalô olaṅô abô ba osopa. Ba intu yaleṅmavi anôṅ hathak môlô. Ma donṭom yaleṅhaviṅ môlô nômô lôk auk esak malêla takatu ba mavi ma nômô mabuṅ ek malêla takatu ba kambom.

²⁰ *Ma Wapômbêṅ ma labali anêṅ alaṅ ba kasana ma tem etak Sadaṅ êmô vemimkapô vibinṅ ek nom-bak pesa.

Anyô Bêṅ Yisu anêṅ wapôm êmô imbiṅ môlô.

Avômalô doho êv ininṅ leṅiṅmavi hadêṅ avômalô
Lom

* **16:17:** Mat 7:15; Tit 3:10

* **16:18:** Plp 3:19; 2Pi 2:3

* **16:19:**

Lom 1:8; 1Ko 14:20

* **16:20:** Stt 3:15

²¹ *Timoti atu ba hadum ku haviŋ ya hêv anêŋ lamavi hadêŋ môle. Ma Lusius lo Jeson ma Sosi-patel, thêlô ma yenaŋ avômalô Israël ba êv iniŋ leŋiŋmavi haviŋ.

²² Ma ya Teltius atu ba yahato Pol anêŋ abô halôk kapya êntêk, yahananŋ yenaŋ yalenŋmavi hathak Anyô Bêŋ anêŋ athêŋ hadêŋ môle haviŋ.

²³⁻²⁴ *Gaius hêv anêŋ lamavi hadêŋ môle. Yani hathak hayabiŋ ya lôk avômalô êvhaviŋ sapêŋ atu ba êlêm êmô anêŋ unyak. Ma Elastus atu ba hayabiŋ malak bêŋ êntêk iniŋ valu lôk yêlôaniŋ aiyaŋ Kwaltus êv iniŋ leŋiŋmavi hadêŋ môle haviŋ.*

Nanêm athêŋ bêŋ êndêŋ Wapômbêŋ

²⁵ *Alalô nambô Wapômbêŋ anêŋ athêŋ. Yani hatôm embatho unim ôêvhaviŋ loŋ esak Abô Mavi takatu ba yahananŋ hathak Yisu Kilisi. Abô Mavi êŋ intu hik auk loŋ kapô takatu ba bôk havuŋ i bô halêm yaiŋ.

²⁶ Plopet bôk eto hathak auk loŋ kapô êŋ ma Wapômbêŋ atu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ hananŋ ek auk loŋ kapô êŋ lêk halêm yaiŋ ek avômalô pik lôkthô hatôm nênenimibiŋ ba nesopa.

²⁷ Aêŋ ba alalô nanêm athêŋ lôkmanŋiŋ êndêŋ Wapômbêŋ, yanida iyom intu Wapômbêŋ lôkauk

* **16:21:** Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * **16:23-24:** Ap 19:22; 1Ko 1:14

* **16:23-24:** Nê lôkauk vi enaŋ nena abô doho atu ba Pol hatô ma hêk denaŋ. Abô êŋ ma aêntêk: Yisu Kilisi anêŋ wapôm êmô imbiŋ môle. Avanôŋ. * **16:25:** Lom 1:5; Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

lôkthô anêŋ ôdôŋ hatôm wak nômbêŋ intu sapêŋ
esak Yisu Kilisi. Avanôŋ.

Wapômbên Anê Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini
copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people
Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files
dated 31 Aug 2023

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a